

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Profesionālā bakalaura studiju programma

“Pirmsskolas izglītības skolotājs”

RITA KOVAĻČUKA

Jaunākā vecumposma bērnu pašapkalpošanās prasmju sekmešana pirmsskolas izglītības iestādē

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
Akadēmiskais amats	Zinātniskais / akadēmiskais grāds	Vārds, uzvārds	Paraksts

RĪGA 2017

Anotācija

Kvalifikācijas darba mērķis ir novērot un analizēt jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu pašapkalpošanās prasmes.

Pirmā nodaļa - kvalifikācijas darbs sastāv no pētījuma teorētiskās bāzes, pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņām par jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu pašapkalpošanās prasmēm.

Otrā nodaļa - empīriskā daļa. Darba autore novēro un analizē bērnu pašapkalpošanās prasmes jaunākajā pirmsskolas vecumā - ēšanas, mazgāšanās un ģērbšanās prasmes. Novērojumā secināts, ka pašapkalpošanās prasmes bērniem veicina turpmāko attīstību un pilnveido bērna būtību, kas nepieciešama viņu turpmākajai dzīvei, tā ir, svarīga un neatņemama dzīves sastāvdaļa. Bērnudārzā pašapkalpošanās prasmes tiek mācītas un pilnveidotas katru dienu.

Izvirzītā hipotēze par to, ka jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu pašapkalpošanās prasmes veidojas, ja pedagogs izmanto pedagoģiskos līdzekļus un paņēmienus, atbilstošus bērnu vecumam un, ja pedagogs organizē jēgpilnu pedagoģisko procesu, pašapkalpošanās prasmju attīstībai, tiek apstiprināta.

Bērnu pašapkalpošanās prasmes tika novērotas un analizētas. Kvalifikācijas darbs sastāv no ievada, 2 nodaļām, 7 apakšnodaļām, 4 tabulām, 3 attēliem, 4 pielikumiem un secinājumiem. Darbā tika analizēts 21 literatūras avots, tai skaitā 2 interneta resursu avoti. Darba apjoms – 54 lapaspuses.

Annotation

The goal of the qualification research is to observe and analyze the self-care skills in kids of the youngest age group.

First chapter – qualification consists of theoretical research, the findings of pedagogy and psychology researchers on the self-care skills in kids of the youngest age group.

Second chapter – empirical part. The author of the work observes and analyzes the self-care skills in kids of the youngest pre-school age – eating, washing and dressing skills. The observation concluded that self-care skills contribute towards further development in kids and improves the essence of a child, which is necessary for their future lives and is an integral part of life. Kindergarten self-care skills are taught and improved every single day.

The proposed hypothesis that the self-care skills in children of the youngest pre-school age groups are formed if the teacher uses teaching methods that are appropriate and corresponding to the age of the children and if the educator organizes a meaningful pedagogical process for the development of the self-care skills in children, has been confirmed.

The self-care skills of children were monitored and analyzed. The qualification consists of an introduction, 2 chapters, 7 subchapters, 4 tables, 3 images 4 attachments and conclusions. 21 sources were used for this work, including 2 online sources. Capacity of this work – 54 pages.

Saturs

Ievads.....	4
1. Bērnu pašapkalpošanās prasmju veidošanās priekšnosacījumi jaunākajā vecumposmā.....	6
1.1. Jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums.....	6
1.2. Pedagoģiskā procesa svarīgs nosacījums ir attīstību veicinoša vide	14
1.3. Pieaugušo loma bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstīšanā	21
2. Pētījums par jaunākā vecumposma bērnu pašapkalpošanās prasmēm	29
2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums.....	29
2.2. Pētījuma grupas raksturojums sākumā.....	31
2.3. Pētījuma norises apraksts	33
2.4. Rezultātu apstrāde un analīze.....	41
Secinājumi	48
Literatūras un avotu saraksts	49
Pielikumi.....	50

Ievads

Svarīga loma pirmsskolas izglītības iestādē ir pedagogam. Pedagogam jāspēj pirmsskolas izglītības iestādes telpās radīt bērniem mājas sajūtu un mīlestību, lai bērni nejustos atstumti un nevajadzīgi. Pedagogam ir jāvelta ikvienam bērnam uzmanība tā, lai viņam turpmāk nebūtu bail apmeklēt izglītības iestādi. Jārada tāda vide, lai bērns saprastu, ka vecāki viņu nepamet likteņa varā. Tieši otrādi, vecāki vēlas, lai viņu bērns būtu pienācīgi apguvis viņu vecumam atbilstošās pašapkalpošanās prasmes un spētu komunicēt ar citiem bērniem. Nepieciešams bērnu sagatavot turpmākajam izaugsmes posmam.

Bērns pašapkalpošanās iemaņas ātrāk apgūst pirmsskolas izglītības iestādē, ja audzinātājas ir pacietīgākas, kā arī pareizāk iemāca un pilnveido pašapkalpošanās prasmes, kas nepieciešamas bērniem. Pirmais, ko nepieciešams iemācīt bērniem, jāiemāca komunicēt ar citiem klātesošajiem bērniem, jāpievērš liela uzmanība pašapkalpošanās un kultūras prasmēm. Šīs prasmes jāpalīdz apgūt bērniem pēc iespējas ātrākā laika posmā. Skolotājam ir jāpieiet pie katra bērna individuāli, jo katrs bērns ir individuāls un katram emocionalitāte izpaužas savādāk.

Lai cilvēce attīstītos, nepieciešams, lai jaunā paaudze apgūtu vecākās paaudzes zinātniskās atziņas, darba pieredzi, tikumiskos ideālus, labākās tradīcijas. Šajā sakarā katra tauta savu nākotni saista ar bērna izglītošanu un audzināšanu. Bērnu izglītošanu jāvirza uz to, lai maksimāli attīstītos bērna personība, talanti, garīgās un fiziskās spējas, vairotos cieņa pret vecākiem. Bērnā ir jāieaudzina cieņa pret dabu un vidi, kā arī pret kultūru. Mūsdienu izglītības un audzināšanas uzdevums un saturs prasa no skolotāja teorētisku, metodisku un praktisku sagatavotību.

Pirmsskolas izglītību īsteno ģimenē un pirmsskolas izglītības iestādē. Pirmsskolas izglītības iestādes ir vispārējās, speciālās un rotaļgrupas. Pirmsskolas izglītības iestādes var apmeklēt bērni no pusotra gada vecuma līdz skolas uzsākšanai. Pirmsskolas izglītības iestādes pilnvērtīgi īsteno pirmsskolas izglītības programmas.

Ļoti svarīga ir pašapkalpošanās prasmju apguve, ko bērni mācās gan patstāvīgi, gan ar pieaugušo palīdzību. Prasmes un iemaņas nepieciešamas nostiprināt dažādos veidos ar atgādināšanu un paskaidrošanu. Lai bērns justos gandarīts un pārliecināts par kādu pareizu rīcību, bērnu nepieciešams paslavēt, lai bērns saprastu, ka tieši tā rīcība, ko viņš paveicis, ir pareiza. Svarīgi bērniem nostiprināt patstāvību.

Bērni divu un trīs gadu vecumā izkopj pašapkalpošanās iemaņas, kārtības un tīrības izjūtu. Bērnu pašapkalpošanās prasmes ir mazgāšanās, pareiza galda piederumu turēšana, patstāvīga ēšana un dzeršana, patstāvīga tualetes apmeklēšana, pakāpeniski bērns apgūst

atsevišķu apgērba gabalu novilkšanu un uzvilkšanu. Labs pedagogs ļauj bērnam darīt to, ko viņš spēj jau izdarīt pats, un nedara to viņa vietā un nesoda par to, kas viņam vēl nesanāk. Bērniem ir nepieciešama veicinoša vide, lai mācītos patstāvību, apgūtu nepieciešamās prasmes un iemaņas, kuras veidojas daudzpusīgos, atkārtotos vingrinājumos.

Kvalifikācijas darba **pētījuma objekts**: pedagoģiskais process pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: pašapkalpošanās prasmju attīstība jaunākajā pirmsskolas vecumposmā.

Pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski izziņāt jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu pašapkalpošanās prasmes.

Pētījuma hipotēze: jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu pašapkalpošanās prasmes veidojas, ja:

- Pedagogs izmanto pedagoģiskos līdzekļus un paņēmienus, atbilstošus bērnu vecumam.
- Pedagogs organizē jēgpilnu pedagoģisko procesu, pašapkalpošanās prasmju attīstībai.

Pētījuma uzdevumi:

1. Izziņāt attīstību veicinošās vides nozīmību un bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstību gan psihologu, gan pedagogu atziņās.
2. Raksturot jaunākā vecumposma bērnu attīstības likumsakarības problēmas skatījumā.
3. Veikt pētījumu par jaunākā vecumposma bērna pašapkalpošanās prasmju pilnveidi, novērot un analizēt bērnu pašapkalpošanās prasmju apguvi.

Pētījuma metodes:

- Teorētiskās – literatūras analīze.
- Empīriskās – pedagoģiskie novērojumi, aprakstoši salīdzinošā analīze.

Pētījuma bāze: Pirmsskolas izglītības iestādes "X" jaunākā pirmsskolas vecumposma bērnu grupa.

1. Bērnu pašapkalpošanās prasmju veidošanās priekšnosacījumi jaunākajā vecumposmā

1.1. Jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums

Viens no pirmsskolas izglītības programmas izdalītajiem pamatuzdevumiem ir sadzīves iemaņu veidošana. Pašapkalpošanās un kultūrhigiēnisko iemaņu apguve un attīstīšana, patstāvības veicināšana ir sākums darbaudzināšanai – audzināšanai darba un darbā. G. Svence uzskata, ka psihologi par agrīno bērniību sauc bērna attīstību no viena līdz trīs gadu vecumam. Šim periodam ir jāveltī vislielākā uzmanība, jo šajā laikā sāk attīstīties bērna personības galvenās kvalitātes, tādas kā ES koncepcija, pašvērtējums, saskarsmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas uz atdarināšanas un empātijas pamata, kā arī priekšmetu funkcionālā apguve atbilstoši sociālajām semiotiskajām iezīmēm, priekšmetu nosaukumu apguve, egocentriskās runas apguve (Svence, 1999, 62).

Bērns pasaulē ienāk kā indivīds ar savām fiziskajām un psihiskajām īpatnībām (stāja, raksturs, vajadzības u.c.), kas veido tā personību. Personība rodas, pamatojoties uz dotumiem un īpašībām, kuras attīstās audzināšanas procesā. Ja cilvēks ir unikāls jau fizioloģiski un ģenētiski, tad ir skaidrs, kāpēc pastāv problēma par cilvēka personības definēšanu. Lai definētu, kas ir personība, būtu jāņem vērā katrs cilvēks atsevišķi, bet, tā kā tas nav iespējams, tad zinātnieki vienmēr meklē kopsakarības, kas atkārtojas visiem kaut cik līdzīgi. Tāpēc zinātnieku grupām ir jāveic pētījumi un jāizvēlas problēmas definīcija vai jāatbalsta kāda cita, jau izstrādāta definīcija. Jāatrod kāds izejas punkts, ko uzskata, par būtiskāko cilvēka izpētē, - vai nu iedzimtība, vai morāle, vai dzimuma identitāte, vai pašvērtējuma veidošanās, vai darbības veidi, ar kuriem cilvēks attīstības gaitā nodarbojas galvenokārt, un tamlīdzīgi.

Pētot cilvēka personības attīstību, savstarpējā mijiedarbībā var skatīt augstākās nervu darbības tipu, reakcijas ātrumu, ārējo veidolu, ievirzes, prasmes un iemaņas, emocijas un jūtas, attieksmes un afektus, vērtību hierarhiju, morāli, rakstura iezīmes un kvalitātes, uzvedības un saskarsmes īpatnības, darbības motivāciju, vajadzības un intereses, gribas kvalitātes, sociālās lomas un attieksmes pret tām, izvēles motivāciju un apguves procesus, pašvērtējumu, ES koncepciju un tamlīdzīgi. Jo vecāks kļūst bērns, jo individuālākas kļūst viņa personības iezīmes, atšķirības no citiem un grūtāk veikt viņa iekšējo cēloņsakarību analīzi. Pēc Gunas Svences pētītajiem autoriem A. Ādleris rakstījis, ka cilvēka psihe ir neprognozējama, jo mēs nevaram

zināt to miljardiem lielo iespaidu daudzumu, ko cilvēks sevī uzņēmis katru mirkli kopš attīstības sākuma (Svence, 1999, 13).

Pedagoģiski psiholoģiskā raksturojuma skatījumā pētīt bērnu prasmes un iemaņas ievērojot ritmu un procesu:

- prasme – māka veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamai kvalitātei un apjomam, darbības izpildes priekšnosacījums. Tāda zināšanu, darbības paņēmieni apguves pakāpe, kas ļauj apgūto izmantot mērķtiecīgā darbībā. Daļu prasmju cilvēks apgūst dabiskā pieredzes procesā, piemēram, prasmi staigāt, citas – apzināti vingrinoties pats vai speciālista vadībā. Prasme veidojas daudzpusīgos, atkārtotos vingrinājumos un var pilnīties bezgalīgi;
- iemaņas – māka, kas iegūta ilgstošas vingrināšanās procesā un ir apgūta tādā mērā, ka darbība tiek veikta automātiski, tai nav nepieciešama apzināta kontrole, vadība, regulēšana. Tā ir automatizēta darbība, kas nostiprinājusies, to daudzkārt atkārtojot. Iemaņas attiecas tikai uz darbības tehnisko pusi un kopā ar zināšanām veido pamata prasmes;
- ritms – vienmērīga un regulāra parādību secība, procesa sistemātiska atkārtotā noteiktā kārtībā;
- process – secīga uz noteiktām likumsakarībām balstīta norise vai darbība, darbību virkne, nepārtraukta attīstība (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 134, 64, 149, 137).

G. Svence uzskata, ka psiholoģijā pastāv arī problēma par personības pētīšanas metodēm un metodikām, jo – kas der vienā gadījumā, tas neder citos. Grūti iegūt autentiskus rezultātus, jo katra personība ir unikāla, bet pētnieks visiem izmanto vienu metodi. Tāpēc iesaka izmantot vairākas metodes paralēli, lai psihi parādības varētu izpētīt daudzpusīgāk. Tradicionālas personības pētīšanas metodes:

- 1) organizējošās – tās ir ilgstošas, vairāku gadu garumā veiktas, lai noteiktu attīstības iekšējās likumsakarības; tās uzskata par autentiskajām;
- 2) empīriskās – novērojumi, eksperimenti (laboratorijas, dabiskie), anketēšana, pārrunas, intervijas;
- 3) apstrādājošās – vidējā aritmētiskā rādītāja noteikšana, variatīvā koeficienta, korelācijas koeficienta noteikšana, dispersiju analīze, korelācijas un faktoru analīze;
- 4) interpretējošās (Svence, 1999, 13,14).

V. Batņa analizējusi Ē. Eriksonu, kas uzskatīja, ka, sākot patstāvīgi staigāt, bērni atklāj sava ķermeņa iespējas un tā pārvaldīšanas veidus. Viņi mācās ēst, ģērbties, lietot tualeti. Kad bērnam izdodas patstāvīgi kaut ko paveikt, viņš iegūst paškontroli un pārliecību par saviem

spēkiem. Bet, ja bērns nemitīgi cieš neveiksmi un pieaugušie sauc viņu par nevīžīgu un nespējīgu, viņš sāk kaunēties un šaubīties par saviem spēkiem. Veiksmīgi izdzīvota šī stadija rada bērnam pamatu patstāvības attīstībai, spējai uz neatkarību un personīgo iniciatīvu bez vainas izjūtas, spējai uz pašapzinīgu uzvedību bez kauna vai šaubu izjūtas un spējai uz labprātīgu sadarbību bez lielas stūrgalvības un pašnoniecināšanās jūtām. Ja bērns bieži cieš neveiksmi, tiek sodīts un pazemots, viņš pierod just kaunu un šaubas par savām spējām (Batņa, 2007, 49).

Patstāvīgi nomazgāt rokas divus gadus vecam bērnam arī nav nemaz tik vienkārši. Pirmajā laikā nākas padomāt, ar ko sākt, kā ieziepēt rokas, ko mazgāt vispirms – plaukstas vai to virspusi – un ka tik neaizmirst noskalot ziepju putas. Cik neveiklas ir bērna kustības sākumā, cik liela piepūle viņam vajadzīga šķietami tik vienkāršai darbībai! Bet paiet laiks, un bērns, katru dienu izpildot šo procedūru, pakāpeniski iegaumē kustību secību. Tās kļūst aizvien veiklākas, viena kustība, it kā pati izraisa nākamo, arī izpildītas tās tiek ātrāk un labāk. Izveidojas roku mazgāšanas iemaņa. Par iemaņām sauc tādas darbības, kuru atsevišķi elementi tiek izpildīti daļēji automātiski. Līdz ar iemaņu izveidošanos cilvēka apziņa tiek atbrīvota no atsevišķu darbības paņēmieni kontroles un pārslēdzas uz darbības mērķi un izpildes nosacījumiem. Bērns, kuram izveidojusies roku mazgāšanas iemaņa, vairs nedomā par to, kā izpildīt atsevišķas kustības. Tagad viņš jau var pievērst uzmanību tam, lai neizlaistītu ūdeni, lai nenaslapinātu apģērbu un tamlīdzīgi.

Veidojoties iemaņai, vairākas atsevišķas kustības saplūst vienā sarežģītā kustībā. Izzūd liekas, nevajadzīgas kustības, paātrinās temps. Mainās arī izpildāmās darbības kontroles paņēmieni – redzes kontrole tiek aizstāta ar muskuļu kontroli. Pāreja no vienas kustības uz otru notiek it kā pati no sevis, bez speciālas plānošanas.

Tādas automatizētas darbības, kādas ir iemaņas, var izveidoties tāpēc, ka bērna darbības laikā viņa galvas smadzeņu garozā notiek īpaši procesi. Akadēmiķis I. Pavlovs pierādījis, ka ārējo iedarbību ietekmē galvas smadzeņu garozā rodas pagaidu sakari. Atsevišķi pagaidu sakari vai nosacījuma refleksi veido stabilu sistēmu, ja iedarbība, kas tos izraisa, notiek vairākkārt vienā un tajā pašā secībā. Tādu sistēmu Pavlovs nosaucis par dinamisko stereotipu. Dinamiskā stereotipa izveidošanās iespējama tikai tādā gadījumā, ja nosacījuma refleksi seko vienā un tajā pašā kārtībā. Tāpēc, lai nostiprinātu iemaņas, nepieciešams vienmēr ievērot to operāciju secību, kas veido sarežģītu darbību.

Ja šī secība netiek ievērota, nosacījuma sakari neapvienojas stereotipā un neveidojas iemaņa. Šī dinamiskā stereotipa īpatnība jāievēro, mācot bērniem kādu iemaņu. Lai iemācītu bērnu apģērbties, vajag viņam norādīt, ka sākumā jāuzvelk apakšbikses, kreklīņš un zeķubikses, bet pēc tam kleitiņa un apavi. Ja bērns katrreiz to izpildīs tieši tādā secībā, viņam drīz

nostiprināsies iemaņa un viņš ģērbsies veicīgāk, nedomājot vairs par to, kas pēc kārtas jāģērbj (Kaplāne, 1979, 8).

Lai apmierinātu bērna ikdienas personiskās vajadzības, ir nepieciešama iemaņu veidošana. Darbuzināšana sākas ar pašapkalpošanās prasmju veidošanu, piemēram, patstāvīgu mazgāšanos, ģērbšanos u.c. Secīgums ģērbšanās iemaņas veidošanā ir svarīgs arī higiēnas ziņā. Piemēram, bērnam vispirms jāuzvelk biksītes, lai kailās ķermeņa daļas nesaskartos ar krēslu, uz kura sēžot viņš turpina ģērbties. Apavus bērni auj pēc tam, kad uzvilktas bikses, jo pretējā gadījumā viņš, bāžot kāju biksēs, tās nosmērēs. Iegūtās iemaņas kļūst noturīgas un grūti padodas pāraudzinašanai. Tāpēc ir svarīgi no paša sākuma mācīt pareizi izpildīt darbību.

L. Kaplāne uzskata, ka otrā dzīves gada sākumā sakarā ar panākumiem psihiskajā un motoriskajā attīstībā, bērnam rodas tieksme pēc patstāvības. Barošanas laikā tas izpaužas tādejādi, ka bērns sniedzas ar rociņām pēc karotes, izdarot pirmos neveiklos mēģinājumus iedabūt ēdienu karotē un pielikt to pie mutes. Nav liela nelaime, ja ceļā karote apgāžas un ēdiens nokrīt zemē. Vērtīga ir viņa cenšanās pēc patstāvības, kas jāatbalsta. Viena gada un divu triju mēnešu vecumā jāiedod bērnam rociņā karote, bet ar citu karoti viņš jābaro. Sākumā, lai mācās paņemt ar karoti tikai biezas konsistences ēdienu. Bērniem ļoti patīk ēst pašiem, kaut arī ar pieaugušā palīdzību. Tas palielina interesi par ēšanu, un mazais labprāt sēstas pie galda. Bērns noteikti no paša sākuma jā māca turēt karoti labajā rokā, vispirms aiz kāta vidusdaļas, saņemot to no virspuses ar visiem pirkstiem (Kaplāne, 1979, 62).

Novērojot pašapkalpošanās prasmju audzinošo nozīmi, ir jāatceras par bērnu ikdienas personisko vajadzību apmierināšanu. Bērni saprot, kas ir pienākums, saistībā ar viņa ikdienas vajadzībām. Ja bērns veic elementārus pašapkalpošanās darbus, viņš jūtas piederīgs sabiedrībai un ģimenei, un apzinās sevi kā personību.

Pēc L. Kaplānes uzskatiem, kad bērns ir iemācījies patstāvīgi ēst biezas konsistences ēdienu, viņu var mācīt ēst zupu. Pusotra gada vecumā viņš jau pats var tikt galā ar pusdienām. Dabiski, ka viņš vēl nav tik veikls, lai varētu ēst, nenoliedams apģērbu un neizmezdams no karotes daļu ēdiena. Šajā gadījumā jāizmanto krūšautiņš. Ļoti svarīgi ir nepalaist garām labvēlīgu momentu patstāvīgas ēšanas iemaņu veidošanai. Vēlāk, kad rodas interese par rotaļlietām un daudzveidīgākas kļūst darbības ar tām, interese par manipulācijām ar karoti izzūd un tad iemācīt bērnu ēst patstāvīgi ir daudz grūtāk. Tā bērns pierod pie tā, ka viņu patstāvīgi baro pieaugušie. Bērns mācās ēst pirmo un otro ēdienu ar maizi, neaiztikt šķīvī neko ar rokām, palīdzēt ar maizes gabaliņu, ja neizdodas ēdienu paņemt ar karoti, ēst gaļas ēdienu kopā ar piedevām. Bērnam jāapgūst svarīgi noteikumi: nedrīkst piecelties no galda ar maizes gabalu rokās vai pilnu muti nesakošļāta ēdiena; kad esi pabeidzis ēst, jāpateicas pieaugušajam un, pieceļoties no galda, jāpiebīda savs krēsliņš.

Arī ēdienreize pirmsskolas izglītības iestādē ir mācību process, kura laikā bērns apgūst uzvedības kultūru pie galda – ar ēdienu nespēlējas, nešūpo kājas zem galda, nesarunājas ēšanas laikā, netraucē ar savu uzvedību blakussēdošajam.

Pēc L. Kaplānes domām, no pusotra gada vecuma bērni var paši daļēji apģērbties un noģērbties – sākumā noaut apavus, kuriem pieaugušie atraisījuši saites, novilkt zeķes, noņemt cepurīti. Divarpus gadu vecumā bērns var iemācīties novilkt kleitiņu, uzvilkt biksītes, zeķubikses, bet triju gadu vecumā – pilnīgi apģērbties un noģērbties, sapogāt pogas (izņemot tās, kas atrodas mugurpusē). Dažādu iemaņu apgūšana ir svarīga ne tikai pati par sevi. Līdz ar to mainās bērna psiholoģija – viņš izzina savas iespējas un cenšas vairojot savas pašapkalpošanās iemaņas (Kaplāne, 1979, 63).

Pirmsskolas iestādē visbiežāk bērniem savas pašapkalpošanās iemaņas (noģērbšanās un saģērbšanās) ir jāpielieto pirms došanās pastaigā, atnākot no pastaigas, dodoties diendusā, pamostoties, pirms aktīvām nodarbībām. Darbojoties praktiski, bērni kļūst patstāvīgāki, disciplinētāki, spēj pamatot savu izvēli.

L. Kaplāne pamato iepriekš minēto, ka sākumā bērns ģērbjas lēnām un ne vienmēr pareizi – te zeķi uzvelk uz kreiso pusi, te zābaciņu uzauj nepareizā kājā. Pieaugušajiem jābūt pacietīgiem. Dažkārt ir vieglāk bērnu saģērbt pašam nekā vērot viņa neprasmīgās darbības. Taču šajā ziņā ir nepieciešama pašsavaldīšanās, citādi viņam nostiprināsies paradums gaidīt palīdzību no pieaugušajiem. Lai bērnam būtu vieglāk apģērbties, pēc noģērbšanās zeķes un apģērbs jāizgriež uz labo pusi. Noaujot apavus, tos vajag atpogāt vai atraisīt saites. Bērni, kurus mājās nemāca apģērbties, bērnudārzā jūtas aizskarti, jo viņiem nākas dzirdēt prasmīgāko un veiklāko vienaudžu pārmetumus. Vecāku sapulcē var ieteikt, kādu apģērbu bērniem labāk iegādāties, lai viņi ar to viegli varētu tikt galā pārgērbjoties, pievērst vecāku uzmanību tam, cik svarīgs iemaņu apgūšanā ir secīgums apģērbšanās un noģērbšanās procesā. Mājās bērniem jāievēro tā pati kārtība. Bērnu vajag arī radināt kārtīgi salikt savu apģērbu (Kaplāne, 1979, 64).

Tīrīgums un kārtīgums taču nav iedzimtas īpašības. To pamatā ir higiēniskās iemaņas un paradumi, kurus veido agrā bērnībā. Kādi tie ir? Līdz pusotra gada vecumam bērnam pirms katras barošanas reizes mazgā rokas. Kad viņš ir sasniedzis pusotra gada vecumu, viņu māca to darīt patstāvīgi – sākumā tikai pabāzt rokas zem ūdens strūkļas, pēc tam berzēt tās. Divu gadu vecumā bērns spēj iemācīties mazgāt rokas ar ziepēm un noslaucīt tās. Viņš pierod lietot tikai savu dvieļīti.

L. Kaplāne uzsver to, lai bērns būtu draugos ar ziepēm un ūdeni, jānovērš iespēja justies nepatīkami mazgāšanās laikā, piemēram, jāraugās, lai ūdens nebūtu auksts, lai tas netecētu piedurknēs (tās ir jāatloka). Taču arī pārāk silts ūdens šim mērķim nav ieteicams, jo mazgāšanās

ir ne vien higiēniska, bet arī norūdīšanas procedūra. Ūdenim jābūt istabas temperatūrā. Bērnudārzā mazgāšanās ierīces novietotas zemu, atbilstoši bērnu augumam.

L. Kaplāne uzskata, ka visparastākais un visvieglākais uzdevums mazam bērnam var būt nesaprotams un grūts. Tā viņš ņem ziepes un, tās nesamērcējis, cenšas ieziepēt rokās. Tas nozīmē, ka nepietiek tikai pateikt: „Bet tagad mazgā rokas pats!” Viņam taču ir tik maz pieredzes un zināšanu! Viņš vēl nezina, kur nolikt ziepes, ko darīt tālāk. To visu parādīs un paskaidros pieaugušie. Un tā rokas nomazgātas un pat sausi noslaucītas. „Braši, mazais!” Viņš ar tādu centību pūlējās, ka ir nopelnījis uzslavu (Kaplāne, 1979, 65).

J. Kovaļčuka uzskata, ka pirmsskolas vecuma bērniem intensīvi noris fiziskās attīstības procesi: palielinās augums, izmainās ķermeņa proporcijas, pārkaulojas skelets, pieaug muskuļu un smadzeņu masa. Novērojama šāda likumsakarība: jo jaunāks bērns, jo nepilnīgākas ir viņa motoriskās iemaņas, vājāk attīstīti sīkie muskuļi, intensīvāk noris fiziskās attīstības procesi. Vispārīgie attīstības rādītāji nepaliek nemainīgi – tiem ir tendence palielināties. Mūsdienu bērni vidēji ir garāka auguma, fiziskā un intelektuālā, ziņā labāk attīstīti nekā viņu vienaudži pirms 15 – 20 gadiem. Šādu parādību zinātne sauc par akcelerāciju. Lai gan pirmsskolas vecuma bērns fiziski un psihiski attīstās ātrāk, tomēr viņa vecuma īpatnības saglabājas domāšanas specifiskā, sliksmē atdarināt, paaugstinātā emocionalitātē un jūtīgumā.

J. Kovaļčuka akcentē, ka pirmsskolas vecuma bērna raksturīga īpatnība ir viņa nervu sistēmas strauja attīstība un plastiskums, kas rada labvēlīgus nosacījumus audzināšanai un mācīšanai. Daudzas zināšanas, ko bērns iegūst agrā bērnībā, viņiem saglabājas visu mūžu. Mūsdienu zinātnieku pedagoģiskie un psiholoģiskie pētījumi pierāda, ka tieši pirmsskolas vecumā ir milzīgas potenciālās iespējas attīstīt uztveres, domāšanas un iztēles sarežģītās formas. Ja šīs iespējas netiek pienācīgi izmantotas, tad zaudējumus, kas rodas personības izveidē, grūti atlīdzināt turpmākajos posmos.

Jaunāko pirmsskolas vecuma bērnu dzīvē darbs nav dominējošā darbība. Pēc savām vecuma iespējām bērns vēl nav pietiekami nobriedis darbam. J. Kovaļčuka piemin, ka bērna muskulatūra vēl ir vāja, kustības – nekoordinētas, uzmanība – nenoturīga, griba atrodas dīglā stadijā. Taču mazajiem raksturīga tieksme darboties un atdarināt, būt patstāvīgam, viņam ir interese par visu, kas notiek apkārtējā dzīvē. Bērnu individuālās īpatnības audzināšanas procesā jaunākajā pirmsskolas vecumā izpaužas viņu dažādajā patstāvības pakāpē, atšķirīgajā pašapkalpošanās prasmju un iemaņu līmenī un interesē par darbu. Šīs īpatnības atklājas ne tikai darbā, bet arī rotaļās, nodarbībās un sadzīvē. Pareizi organizēta audzināšana jau no agras bērnības ir drošs pamats bērna turpmākajai attīstībai (Kovaļčuka, 1984, 16, 53).

V. Nečajeva un T. Markova par bērnu audzināšanu raksta, ka jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu audzināšana notiek pirmām kārtām sadzīves norisēs, jo saskaņā ar dienas režīmu

lielākā daļa bērnu laika ir veltīta dažādiem procesiem, kas saistīti ar viņu vajadzību apmierināšanu. Darbības, kuras bērni veic, katru dienu mazgājoties, ģērbjoties, viņi saprot un spēj izpildīt; vienādie apstākļi dod iespēju ātri nostiprināt apgūtās iemaņas, kuras savukārt izrādās ļoti nozīmīgas, lai ieaudzinātu mazajos patstāvību, kulturālas uzvedības iemaņas. Tāpēc audzinātājs veltī daudz uzmanības sadzīves norišu organizācijai (Nečajeva, Markova, 1982, 21).

Pēc B. Skibas un S. Dž. Deitsas uzskatiem, mazi bērni (18 – 24 mēneši) ir citādi. Viņi pēta un izzina valodu, idejas un cilvēkus. Viņi mācās būt patstāvīgas būtnes, vērojot citus un rotaļājoties kopā ar citiem:

- Viņi bieži strīdas ar citiem bērniem par rotaļlietām. Šie konflikti palīdz viņiem izzināt sevi un citus.
- Viņi mācās atšķirt dažādas emocijas. Viņi to dara, vērojot paši savas izjūtas un citu apkārtējo cilvēku izjūtas.
- Viņi iesaistās paralēlās rotaļās ar saviem vienaudžiem. Viņi var kopā veikt vienu darbību.
- Viņi sāk runāt. Viņu runas spējas attīstās, un viņi pamazām iemācās iesaistīties vienkāršās sarunās.
- Viņi nemitīgi atklāj arvien jaunus priekšstatus un noskaidro, kā tie darbojas. Izpētot priekšmetus, viņi izmanto visas sajūtas.
- Viņi iepriecina pieaugušos, sākot kaut ko attēlot un iesaistoties lomu spēlēs.
- Viņu fiziskā attīstība ir mazāk manāma nekā zīdaiņiem, kuri pārvietojas. Viņi cenšas kustēties vienmērīgāk un noturēt līdzsvaru.
- Viņus aizrauj pašu patstāvība, piemēram, tas, ka viņi prot paši ieliet sulu un saģērbties. Viņu kustības ir neveiklas, un viņi bieži vien kaut ko apgāž vai izlej šķidrumus.

Divus gadus veci bērni ir gan līdzīgi, gan atšķirīgi no tikko aprakstītajiem mazajiem bērniem. Tāpat kā mazie bērni arī divgadīgie aktīvi pēta apkārtni. Tomēr divus gadus veci bērni ir patstāvīgāki, viņu rotaļas ir organizētākas un ilgākas:

- viņi rotaļājas ar to, kas viņus attiecīgajā brīdī interesē. Viņu darbošanās, veicot kādu noteiktu darbību, var būt ļoti ātra.
- Viņiem ne visai labi izdodas iesaistīšanās iepriekš saplānotās ilgstošās aktivitātēs. Laiks, ko viņi pavada, veicot vienu darbību, svārstās no 10 sekundēm līdz 10 minūtēm un vairāk.
- Viņi mācās personiskā, sirsnīgā sadarbībā ar pieaugušajiem.
- Viņi rotaļājas bez pieaugušo līdzdalības.

- Viņi rotaļājas gan vienatnē, gan kopā ar vienaudžiem. Viņi bieži iesaistās paralēlās rotaļās un, līdzko viņi ir izvēlējušies darbības veidu, viegli izveido nelielas grupas, kurās ir divi vai trīs bērni.
- Viņi mācās, izpētot vienkāršas tēmas, kas ir saistītas ar viņu dzīvi, piemēram, dzīvnieki, ūdens un bumbas (Skiba, Deitsa, 2001, 19).

D. Dzintere un I. Stangaine uzskata, ka jau otrajā dzīves gadā mazulis, balstoties uz priekšstatiem, savās sižeta rotaļās attēlo vēroto ģimenē, apkārtnē. Parādās lomu rotaļas iedīgļi – bērns „baro” lelles un dzīvniekus, sarunājas ar tiem, sāk piedēvēt rotaļlietai dzīvas radības īpašības. S. Millere atzīmē, ka izlikšanās un fantāzija ir intelektuālās attīstības veids, kas attīstās tad, kad mazulis „izliekas”, ka viņš izņem rotaļlietas no tukšas kastītes, ņem iedomātus gaisa balonus, dod tos lelei, iztēlojas, ka viņš ir kaķis, pērk veikalā konfektes, samaksā par tām ar akmentiņiem vai koku lapām. Šīs darbības iegūst iekšēju pakāpenību, un bērns tic notiekošā realitātei (Dzintere, Stangaine, 2007, 12).

Bērnā izziņāt sevi iespējams tikai darbībā. Bērna patstāvība un pārliecība par sevi veidojas no pieredzes gūšanas, ko apgūst lomu un sižetiskajās rotaļās. Šajās rotaļās bērns izspēlē sadzīviskas situācijas, ar kurām ir saskāries ģimenē, dārziņā u.c..

A. Studente raksta, ka patstāvība veidojas darbā jau pirmajos bērna dzīves gados. Divu trīs gadu vecumā bērnam jāapgūst pašapkalpošanās iemaņas. Šo iemaņu apguvi traucē vēl neattīstītas bērnu kustības, to nepietiekama koordinācija. Taču pašapkalpošanos savukārt sekmē bērna tieksme pēc patstāvības („Es pats”, „Es protu”), kas pieaugušajiem visnotaļ jāatbalsta. Minētajā vecumposmā jāiemāca bērnam ēst, ģērbties un mazgāties. Ir svarīgi iemācīt mazajam patstāvīgi ēst jau otrajā dzīves gadā, jo vēlāk, kad viņa darbības kļūst daudzveidīgākas, interese par manipulācijām ar karoti izzūd, un tad apgūt šo prasmi ir daudz grūtāk.

Pirmsskolas vecuma bērniem ir dabiska vēlme kustēties un būt kustībā. Ir daudz rotaļu un spēļu, kas apmierina šo vēlēšanos. Bērniem prieku, pieredzi, kustību iemaņas, dažādas zināšanas par pašapkalpošanos sniedz tieši rotaļa.

A. Studente akcentē pašapkalpošanās un audzinošo nozīmi bērna attīstībā. Gada un divu trīs mēnešu vecumā bērnam var dot rociņā karoti, bet ar citu karoti viņu barot. Sākumā jāiemāca ar karoti paņemt biezputru, vēlāk jāradina ēst zupu. Māciet jau pašā sākumā turēt karoti labajā rokā (vispirms aiz kāta vidusdaļas, saņemot to no virspuses ar visiem pirkstiem)! Ja bērnam ļauj ēst pašam, viņš labprātāk sēžas pie galda. Mazais jānudina uz noteiktām darbībām, jāuzmundrina ar laipnu vārdu pat tad, ja viņš aplejas vai sāk rotaļāties ar ēdienu. Nekādā gadījumā nedrīkst bērnu nopelt un nosodīt, sakot „Tu neproti!”, „Tu esi slikti izdarījis”. Mazulis taču visu vēl tikai mācās. Ja viņš ēd nekārtīgi un nepareizi tur karoti, parādiet un paskaidrojiet, kā tas jā dara pareizi!

No pusotra gada vecuma bērni var paši daļēji apgērbties un noģērbties – sākumā noaut apavus, kam pieaugušie atraisījuši auklas, kā arī novilkt zeķes, noņemt cepurīti. Divarpus gadu vecumā mazais jau spēj novilkt kleitiņu uzvilkt biksītes vai zeķubikses, bet trīs gadu vecumā – pilnīgi apgērbties un noģērbties, turklāt aizpogāt pogas, kas atrodas apģērba priekšpusē.

Tā kā bērna zināšanas un iemaņas vēl ir nepilnīgas, cik iespējams biežāk izmantojams paskaidrojums un darbību secības uzskatāms demonstrējums. Nepieciešams paskaidrot un parādīt, kā uzvilkt zeķes vai zeķubikses, lai pēda atrastos vajadzīgajā vietā, kā kārtīgi, nedomājot kapi, uzvilkt kurpes vai čības, kā uzrotīt piedurknes, lai mazgājos tās nesaslapinātu. Tas viss mācāms pakāpeniski, paskaidrojot darbības jēgu un nepieciešamību.

Pirmsskolas izglītības iestādes mērķis ir attīstīt katra bērna aktivitāti, veidojot iekšējo vēlmi izziņāt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo pieredzi. Viens no galvenajiem pirmsskolas pedagoga uzdevumiem pedagoģiskajā procesā ir intereses radīšana. Bērns jebkuru darbību pārvērš rotaļā, tā sniedz viņam prieku un neapzināti arī darba prieku.

A. Studente raksta, ka tīrības un kārtības pamatā ir mazgāšanās iemaņas. Kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu, jā māca viņam patstāvīgi mazgāt rokas – sākumā tikai pabāzt rokas zem ūdens strūkļas un pēc tam tās berzēt. Divu gadu vecumā bērns spēj iemācīties mazgāt rokas ar ziepēm un noslaucīties. Jādod viņiem neliels, viegli saturams ziepju gabaliņš (Studente, 1988, 64 – 65).

L. Žukovs raksta, ka pirmajos trijos dzīves gados strauji attīstās bērna organisms. Tas prasa atbilstošu dienas režīmu, barošanu, higiēnisko apstākļu nodrošinājumu, bērna organisma norūdīšanu. Jārūpējas, lai tiktu izmantoti visi līdzekļi bērna kustību un sajūtu orgānu attīstības sekmēšanai. Vecumposma beigās sāk attīstīties bērna valoda. Jācenšas paplašināt bērna vārdu krājumu, viņa priekšstatus. Šajā vecumposmā bērnam pārsvarā ir ierosa, tāpēc vērojama bērna nesavaldība. Bērns vēl nevar novērtēt savas darbības apstākļus un rīcības sekas. Jācenšas mērķtiecīgi un saprātīgi ierobežot bērna iegribas, pastiprinot aiztures spējas. Šāds darbs ir ilgstošs un prasa no vecākiem pacietību (Žukovs, 1997, 27).

1.2. Pedagoģiskā procesa svarīgs nosacījums ir attīstību veicinoša vide

Personības veidošanās process norit vides un audzināšanas ietekmē. Liela nozīme ir videi, kurā atrodas bērns un kurai jāatbilst bērnu vajadzībām. I. Prudņikova akcentē, ka pieaugušais strādā, lai pilnveidotu vidi, bet bērns, lai pilnveidotu sevi, izmantojot vidi kā līdzekli. Ja pavērojam, kā bērns mazgā rokas, tad liekas, ka viņš izgaršo katru atsevišķu kustību šajā procesā. Cik lēni viņš uzrota piedurknes, cik rūpīgi nomazgā katru pirkstu, bieži apstājoties

un aplūkojot. Pieaugušajiem ir tīrās mocības noskatīties šajā nesteidzīgajā mierā. Viņi steidzas, jo pabeigta darbība ir mērķis. Bērns nesteidzas, jo viņam svarīga ir pati darbība. Viens no priekšnoteikumiem, kas jāapgūst katram pieaugušajam, kurš grib palīdzēt mazam bērnam attīstīties, ir iemācīties respektēt viņa dzīves ritmu, nevis pietuvināt to pieaugušo ritmam (Prudņikova, 2004, 31).

I. J. Milleri – Hohāgeni pētot M. Montesori teikto, piekrīt viņas teiktajam: „Skolotājam vienmēr jāizturas ar mīlestību. Bērnam jābūt pirmajā vietā, skolotājam jāseko viņam un jāatbalsta. Bērna labā skolotājam jāatsakās no pašas aktivitātes. Viņam jāklūst pasīvam, lai bērns varētu kļūt aktīvs”. „Mēs gatavojam tādu vidi, kurā ir daudz interesantu aktivitātes momentu. Mēs atklājam darba ceļu, kas parāda augstākās lietas nekā tās, kuras līdz šim uzskatīja par šim vecumam piemērotām. Bērns nezina, kā lai rada sev tādu vidi. To var izdarīt tikai pieaugušais, un tā ir vienīgā patiesā palīdzība, kuru var sniegt bērnam” (Milleri – Hohāgeni, 2011, 38, 44).

M. P. Kuzņecova uzksata, ka personība veidojas pašattīstīšanās procesā, taču arī iedzimtības un vides ietekmē. Iedzimtība ir genotips, instinkti, nervu darbības tips, dotības un citi. Ir pazīstami divi vides jēdzieni: makrovide un mikrovide. Ar mikrovidi saprot bērna attīstības tuvāko apkārtni – ģimeni, dzīvesvietu, cilvēkus tuvumā un citi. Makrovide ir bērna attīstības apkārtnē plašākā nozīmē – sabiedrība, kultūrvide kopumā, zīmes, simboli, priekšmeti un to lietojums, iepriekšējo paaudžu pieredze, morāle, audzināšana, kas veido ievirzes cilvēka psihē, īpaši pirmajos piecos dzīves gados. Ir divi pretēji uzskati par vides nozīmi bērna attīstībā:

- 1) vide ir bērna psihiskās attīstības galvenais avots;
- 2) videi nav determinējošas nozīmes personības attīstībā, jo personības kodols, būtība determinē personību (Svence, 1999, 14).

Vide ir ļoti svarīga, jo šeit rodas pirmie iespaidi bērnam. Rotaļu grupai ir jābūt vadošai videi, kura silda un skaidri saka: „šī vieta ir bērniem”. Radot vidi, tai jābūt draudzīgai, jābūt pareizi saplānotai, jāplāno ar izpratni. Videi ir jābūt tādai - just sevi (būt) bērnam. Kopumā psiholoģijā izvirzīti septiņi galvenie uzdevumi:

- izveidot pozitīvas attiecības ar bērnu;
- jūtu izpausme, ko izjūt bērns;
- izteikties un mācīties reālajā dzīvē;
- iespēja pārbaudīt robežas, kas ir atļauts un nav;
- izveidot pozitīvu „ES” tēlu;
- attīstīt zināšanas;
- attīstīt paškontroli (Кузнецова, 2005, 51).

Fizisko vidi veido viss, kas atrodas pirmsskolas izglītības iestādē un tās apkārtnē. Grīdas, sienas, grupas telpas forma un lielums, āra rotaļu laukums, mēbeles, materiāli, aprīkojums un

rotaļlietas – tas viss ietekmē pirmsskolas grupā gūtos iesaides. Estētiski pievilcīgās un ērtās telpās labi jūtas gan bērni, gan audzinātājs. Neitrālas krāsas ar spilgtiem akcentiem, siltums un dabisks apgaismojums rada priecīgu noskaņojumu. Telpas izmantojumu atklāj mēbeļu izvietojums, tas ietekmē arī bērnu kustību telpā, viņu drošību, trokšņa līmeni un audzinātāju veiktos novērojumus. Gan iekštelpu, gan āra teritorijas plānojumam ir jābūt rūpīgam un mērķtiecīgam. Racionāli iekārtota vide veicina bērnu socializāciju grupā un patstāvības veidošanos, stimulē sarežģītu rotaļu izvēli. Viņi mācās ar interesi, pēti materiālus un iegūst jaunu informāciju, izrādot savu iniciatīvu.

Grupas telpa pieder bērniem, vide atspoguļo viņu intereses un kultūru. Telpas sienas rotā estētiski noformētas bērnu mākslas darbu izstādes. Līdzās dabaszinātņu eksperimentiem atrodas labi pārskatāmi uzraksti ar informāciju, kas ļauj ikvienam iepazīties un izprast to norisi. No klucīšiem būvētās celtnes atstāj neizjauktas līdz nākamajai dienai, lai varētu turpināt celtniecības darbus. Grāmatas, rotaļlietas un ēdieni atspoguļo dažādās kultūras, no kurām nāk bērni. Apgūstot kādu tēmu vai veicot kādu projektu, grupas telpa tiek pārvērsta par dārzu, veikalu vai kosmisko staciju.

Respekts pret vidi cīnās ar bērna ziņkāri noskaidrot, kā lietas darbojas. Viņi mācās rūpēties par materiāliem un rotaļlietām, kā arī apgūst prasmes uzturēt kārtību telpā, noliekot lietas atpakaļ vietās. Šo darbu atvieglo plaukti un kārbas ar uzrakstiem. Materiāli un iekārtas ir sakārtoti zonās jeb aktivitāšu centros. Katrā grupā ir vairāki šādi centri, to skaitā:

- mākslas / zīmēšanas un rokdarbu centrs,
- matemātikas / manipulatīvo rotaļu centrs,
- kulinārijas / pavārmākslas / virtuves centrs,
- lasītprasmes un rakstītprasmes centrs,
- lomu rotaļu centrs,
- mūzikas centrs,
- celtniecības centrs,
- nodarbības svaigā gaisā,
- smilšu un ūdens centrs,
- dabaszinātņu centrs.

K. A. Hansena, R. K. Kaufmane un S. Saifers uzksata, ka pedagogam ir rūpīgi jāizvēlas materiāli bērnu patstāvīgai radošai darbībai aktivitāšu centros. Tie ir glīti jāizvieto plauktos labi pieejamās vietās, lai to izpēte bērniem būtu interesanta. Mazi bērni mācoties rotaļājas un rotaļājoties mācās – tas ir savstarpēji saistīts un nav atdalāms. Rotaļas veicina prasmju un iemaņu dabisku attīstību, sagādājot katram aktivitāšu centram piemērotu, aizraujošu materiālu kopu un nodrošinot audzinātāju komandas atbalstu un mērķtiecīgu plānošanu. Bērni mācās arī cits no

cita. Aktivitāšu centri un darbs nelielās grupās rada apstākļus dabiskām sarunām un sadarbībai. Tas dod iespēju risināt problēmas, pieņemt lēmumus, mācīties izteikties, gūt informāciju par atšķirībām, kļūt patstāvīgākiem un mācīties no saviem vienaudžiem (Hansena, Kaufmane, Saifers, 2002, 91).

Plānojot un izveidojot aktivitāšu centrus, audzinātājam ir jāpārdomā nepieciešamās vietas lielums. Piemēram, celtniecības centram ir jābūt pietiekami lielam, lai tajā kopā vai atsevišķi varētu darboties vairāki bērni un līkločiem būvēt savas pilsētas. Būtu labi, ja šajā zonā būtu paklājs vai kāds cits grīdas segums, kas slāpē trokšņus un ir ērts sēdēšanai. Lomu rotaļu centrs bieži vien atrodas celtniecības centram. Darbība abos ir skaļa un aktīva. Bērni reizēm kombinē klucīšu celtniecību ar dažādiem rekvizītiem, piemēram, uzceltajās mājās ieliek lelles, staļļos – dzīvniekus, bet ugunsdzēsēju mašīnā – ķiveri. Ja ir iespējams, dabaszinātņu centrs ir jāizvieto saulainā vietā pie loga, kur var audzēt augus un dziedēt sēkļiņas.

K. A. Hansena, R. K. Kaufmane un S. Saifers akcentē to, ka lasītprasmes un rakstītprasmes centram ir jābūt mazākam un mājīgam, ar paklāju, spilveniem, mīkstiem krēsliem un galdu, uz kura var rakstīt un zīmēt. Izlietnes atrašanās vieta grupā nosaka mākslas / zīmēšanas un rokdarbu centru izvietojumu, jo ūdens ir nepieciešams darbavietas uzkopšanai. Arī galdam, kas ir paredzēts rotaļām ar smiltīm un ūdeni, ir jābūt netālu, lai varētu piepildīt un iztukšot traukus. Aktivitāšu centrus citu no cita atdala plaukti, vajadzīgā lielumā izgriezti putuplasta gabali vai citas mēbeles. Nodalījumi ļauj noteikt zonu robežas un ierobežo bērnu skaitu katrā centrā, kā arī ļauj droši pārvietoties pa telpu. Ir svarīgi, lai katram bērnam būtu savs skapītis vai atvilktnes ar vārdus (foto), kur glabāt personīgās lietas. Visos centros ir jābūt lielai materiālu daudzībai, lai vairāki bērni tos varētu izmantot vienlaicīgi. Piemēram, mākslas centrā viens bērns var darboties ar veidojamo masu, otrs gatavot kolāžu, cits gleznot pie molberta, bet vēl kāds var zīmēt ar krītiņiem sienas rotājumu.

Aktivitāšu centri kļūst par bērnu attīstības laboratorijām, kurās tie mācās ar rotaļu palīdzību un darbojas ar dažādiem materiāliem, kurus paši izvēlas un pielieto pēc saviem uzskatiem. Šādā veidā Lego kluči vienam pārvēršas mājā, cits tos izmanto skaitīšanai vai šķiro pēc krāsām. Bērni brīvi pārvietojas no viena aktivitāšu centra uz otru. Laiks, kādu tie pavada centros, ir dažāds. Kad rotaļa ir aktīva, radoši tiek izmantoti dažādie materiāli, viņi retāk maina vietu un ilgāku laiku nodarbojas ar kaut ko vienu. Audzinātājs pārveido centrus, novācot materiālus, kas ir jau labi pazīstami, to vietā noliekot jaunus, kā arī papildinot ar lietām, kas kādam bērnam šķiet īpaši interesantas. Piemēram, ja kādu interesē astronauti, lomu rotaļu centrs var pārvērsties par kosmosa kuģi, bet audzinātājas sagādā alumīnija foliju, ķiveres un kartona instrumentu paneli. Savukārt bērns, kuru interesē čūskas, priesies, ja bibliotēkas stūrītī atradīs

grāmatu par rāpuļiem. Bērns, kurš aizraujas ar tiltu būvi, būs priecīgi pārsteigts, konstatējot, ka kluču centrā pēkšņi ir uzradušies kuģi un mašīnītes.

Grupas ir dinamiskas, tādēļ pedagogam ir jāizvērtē, cik efektīvs ir telpas iekārtojums un pēc vajadzības mācību gada laikā tas ir jāmaina. Te palīdzēs dotais kontrolsaraksts grupas vides veidošanai. Pedagoģis ir atbildīgs par bērna emocionālo un fizisko drošību. Lai būtu drošība telpās, ir nepieciešams rūpīgi plānot bērnu darbību (Hansena, Kaufmane, Saifers, 2002, 92).

Pirmsskolas izglītības iestādē katru nedēļu caurvij viena tēma, kura tiek atspoguļota visos bērna darbības veidos, sekmējot bērnu sensoro audzināšanu, veicinot aplicēšanas, zīmēšanas un konstruēšanas iemaņas, runas attīstību, pašapkalpošanās prasmes un iemaņas, līdz ar to katru nedēļu aktivitāšu centros uzskates materiāli tiek mainīti. Bērnam ir pieejama priekšmetu dažādība.

Balstoties uz Valsts izglītības satura centra izdotajiem metodiskajiem ieteikumiem, tiek ieteikts bērna attīstībai piemērotai ir vide, kas nodrošina viņa labsajūtu un piederības sajūtu. To atbilstoši savai kompetencei nodrošina katrs skolotājs, radot pedagoģiskajā procesā draudzīgu, bērnu atbalstošu un attīstošu gaisotni. Bērna mācībām piemērotai videi noteikti jābūt fiziski drošai un pārtraugāmai. To var panākt ar atbilstošu telpas iekārtojumu. Telpai jābūt funkcionālai: nodrošinātai ar ikdienā izmantojamām rotaļlietām un materiāliem, kurā pietiek vietas kustību aktivitātēm un bērnu radošai darbībai.

Mācību vidi iekārto atbilstoši bērnu vecumam, apgūstamajam mācību saturam un izglītības iestādes resursiem, tomēr ieteicams ņemt vērā dažus ieteikumus. Bērnu darba vietu (galdi un krēsli) skaitam telpā vēlams būt par divām vairāk nekā bērnu skaitam, lai ir iespēja dažādi organizēt darbu un ievērot bērnu vēlmes un vajadzības. Lai bērni varētu strādāt grupās pa trīs un pa četri, ieteicams izvēlēties galdus, kuri viegli pārvietojami un pārkārtojami. Bērnu darba vietas var organizēt dažādi. Tomēr jāievēro, lai tās būtu piemērotas vai pielāgojamas bērnu dažādām darbībām, piemēram, gleznošanai, rakstīšanai. Katrai darba vietai jābūt nodrošinātai ar pietiekamu apgaismojumu, tajā skaitā bērniem – kreīļiem.

Var būt tā, ka grupa noteikumos ir pieņēmusi, ka skolotājs maina bērnu darba vietas, piemēram, vienu reizi mēnesī, ņemot vērā bērnu raksturus, uzmanības koncentrēšanās spējas, prasmi sadarboties, tādējādi veicinot bērnu socializāciju un interesi vienam par otru, kā arī visu bērnu sadarbību. Piemēram, var galdus izvietot konkrētās vietās, un, uzsākot kādu jaunu darbu, dienu vai nedēļu, bērni paši izvēlas darba vietu. Skolotāja vietai vajadzētu būt bērniem ērti pieejamai, bet ne telpas centrā un priekšplānā. Visiem bērniem paredzētajiem materiāliem un priekšmetiem jāatrodas ērti pieejamās un viegli aizsniedzamās vietās. Telpu iespējams iekārtot dažādi. Lai bērni daļu dienas varētu strādāt individuāli, ieteicams telpā iekārtot dažādām

aktivitātēm paredzētus centrus (Valsts izglītības satura centrs // Metodiskie ieteikumi, 14.08.2013.).

V. Avaņesova raksta, ka prasības ir noteiktas katram bērna dzīves gadam. Taču, lai dažāda vecuma bērnu grupā varētu maksimāli izpildīt šīs prasības, pedagogam nepieciešams skaidrs priekšstats par to, kā noris iemaņu veidošanās. Katrā režīma procesā bērniem tiek veidotas sarežģītas iemaņas, kas sastāv no konkrētām prasmēm. Ēšanas iemaņas ietver sevī šādas prasmes: prasmi ēst (paņemt ēdienu un to sakošļāt), prasmi lietot galda piederumus, salveti, prasmi pareizi piecelties no galda un pateikties. Apģērbšanās un noģērbšanās iemaņas ir prasme patstāvīgi apģērbties un noģērbties, turklāt to veikt noteiktā secībā, prasme salikt apģērbu un pamanīt nekārtību apģērbā, prasme sakārtot apģērbu.

Ja pedagogs to zina, viņam ir vieglāk virzīt audzēkņus uz to, lai bērni apgūtu iemaņu kopumā, un tai pašā laikā koncentrēt bērnu uzmanību uz atsevišķu prasmju pilnveidošanu, pirmām kārtām uz to prasmju pilnveidošanu, kuras viņi apguvuši slikti vai arī nemaz nav apguvuši. A. Avaņesova atzīmē, ka sevišķa uzmanība un pacietība vajadzīga darbā ar jaunākajiem bērniem, jo daudzas iemaņas viņiem vēl tikai veidojas (Avaņesova, 1986, 29).

Uzvedības kultūras un higiēnas iemaņu veidošana ir sarežģīts un ilgstošs process. Daļa prasmju, piemēram, patstāvīgi ēst, pareizi lietot galda piederumus, patstāvīgi nomazgāties, rūpīgi noslaucīties un citi, veidojas visā pirmsskolas vecuma posmā, un tām vienmēr jābūt pedagoga redzeslokā. Jaunākajā vecumā bērni jāiemāca lietot tikai savu dvieļi, salvetīti, kabatlakatiņu, pareizi turēt karoti un dakšiņu un tā tālāk.

Attiecībā uz tām iemaņām, kuras bērnam tiek veidotas visā laika posmā, kamēr viņš atrodas pirmsskolas izglītības iestādē, paredzēts ne vien paplašināt to apjomu, bet arī izvirzīt tam sarežģītākās prasības. Mazie bērni mazgā rokas, pateicas par ēdienu pēc pedagoga atgādinājuma, bet vecākajiem audzēkņiem jāprot to darīt patstāvīgi. Atkarībā no konkrētiem (nevis tikai no vispārīgiem) uzdevumiem savas grupas audzēkņiem jāizraugās arī pedagoģiskās iedarbības metodika. Tajos gadījumos, kad iemaņas vēl tikai veidojas, jāizmanto demonstrējums un paraugs, darbību izpilde kopā ar bērnu, paskaidrojums (kas jādara un kādā secībā) un tā tālāk (Avaņesova, 1986, 30).

Lai demonstrējumu padarītu bērnam interesantāku un saistošāku, bieži tiek izmantoti skaitāmpanti. Skaitāmpantu klāsts ir ļoti plašs, un tie var apmierināt gandrīz visas mācību aktuālās vajadzības, tajā skaitā pašapkalpošanās prasmes. Pirkstiņu vingrināšana stimulē intelektuālo attīstību.

V. Avaņesova paskaidro, ka personiskās higiēnas iemaņu veidošanā svarīga nozīme labvēlīgu apstākļu radīšanai. Pozitīva attieksme pret mazgāšanos, vēlēšanās patstāvīgi nomazgāt rokas rodas ātrāk, ja bērniem dod skaistas, smaržīgas ziepes, tīru dvieļi, ja ūdens nav pārāk

auksts un tā tālāk. Mazos bērnus labvēlīgi ietekmē pieaugušā mierīgais tonis, atbilstošu skaitāmo pantiņu, dzejoļu, rotaļu paņēmienu izmantošana. Kulturālas uzvedības un higiēnas iemaņu pamati tiek veidoti jaunākajā pirmsskolas vecumā, tāpēc jaunākā vecuma bērniem jauktajā grupā jāpievērš īpaša uzmanība, gan pieaugušajiem, gan vecākajiem bērniem jāpalīdz viņiem. Tai pašā laikā, izmantojot vesela bērna tieksmi visu darīt pašam, viņš kopš pirmajām dienām jāradina pie patstāvības. Bērnu radināšanu patstāvīgi nomazgāties un ēst jauktajā grupā atvieglo vecāko bērnu paraugs. Vecākie bērni vienmēr var parādīt kā tas ir jādara.

Pēc V. Avaņesovas uzskatiem, prasmju un iemaņu veidošana ir sarežģīts un ilgstošs process, kas rada nepieciešamību pēc daudzkārtējiem vingrinājumiem ikdienas dzīvē. Turklāt ir ļoti svarīgi, lai visi pieaugušie (arī vecāki), kas audzina bērnus, vienmēr izvirzītu bērniem vienotas prasības. Ja šo noteikumu ievēro, bērni ātri un viegli pierod laikā nomazgāties, paēst, apģērbties un noģērbties, kā arī rūpēties par savu ārējo izskatu, uzturēt kārtību apkārtējā vidē, nolikt vietā sadzīves priekšmetus, rotaļlietas, grāmatas. Un otrādi – nevar gaidīt kaut kādu efektu, ja viens audzinātājs paļaujas uz bērnu patstāvīgumu, pacietīgi gaida, kamēr mazais izpilda procedūru, bet cits pats apģērbj un nomazgā bērnus, steidz paveikt viņu vietā to, ko viņi jau prot darīt patstāvīgi (Avaņesova, 1986, 31).

B. Skiba un S. Dž. Deitsa akcentē to, ka pieaugušie ir tie, kuri var sekmēt bērnu mācīšanās procesu, pareizi izvietojot un organizējot rotaļlietas un materiālus. Rotaļlietām un ierīcēm ir jābūt drošām. Jābūt pietiekami daudz rotaļlietu, lai bērni varētu dalīties savā starpā. Maziem bērniem patīk rotaļāties ar vienkāršām, ikdienišķām lietām. Viņiem šķiet interesanti pazīstami priekšmeti. Visām vecuma grupām patīk rotaļāties ar koka karotēm un metāla vai plastmasas trauciņiem. Lomu rotaļās mazi bērni un divgadīgi mazuļi labprāt izmanto vecās bērnu drēbītes, kurās ietērt lelles, un vecas pannas, uz kurām „gatavo ēst”. Mazi bērni atskaņos „mūziku” ar vecu kastroļu, un pannu, koka karošu, bundžiņu un vienkāršu zvaniņu palīdzību. Ir svarīgi, lai divus gadus veciem bērniem rotaļlietas būtu novietotas uz zemiem plauktiem. Viņi var palīdzēt tos sakārtot, ja rotaļlietas uz tiem novietotas vienkārši un ir viegli sasniedzamas. Divus gadus veciem bērniem ir vajadzīgas dažas vienādas vai līdzīgas rotaļlietas. Ja plaukts nokrāsots neuzkrītošā krāsā, bērni var vieglāk pamanīt krāsainās rotaļlietas uz tā. Bērniem telpās jānodrošina droša vide.

Maziem bērniem ir svarīgi, lai viņu dienas kārtība nemainītos. Divgadīgiem bērniem dienas režīms var būt vienots, viņi visi var ēst, gulēt un rotaļāties vienā laikā. Šī vecuma bērnu dienas kārtībā ir jāiekļauj rotaļas vienatnē vai kopā ar vienaudžiem, rotaļas telpās un ārā un laiks ikdienas norišu veikšanai. Vislabāk mācīšanās sokas rotaļu periodā, kurš ilgst vienu stundu vai ilgāk. Bērni visās vecuma grupās labprāt pieņem noteiktu dienas kārtību, jo viņi tādējādi var

paredzēt, kāda nodarbība sekos, līdz ar to bērni iegūst lielāku drošības sajūtu (Skiba, Deitsa, 2001, 22 - 25).

M. Maunza, pētot Montesori teikto, piekrīt teiktajam: Gādājot par vidi kas būtu atbilstoša bērna attīstībai:

- pārsteidzoša mentāla koncentrēšanās darbībai, kas saskaņojas ar nepieciešamību iekšēji attīstīties.
- Pašdisciplīna, kad bērnam ir atļauts ilgstoši darīt to, kas viņu aizrauj.
- Patika atkārtoti darīt to, kas prasa aktīvu darbošanos un ieinteresētību.
- Kārtības mīlestība un spēja uzturēt kārtību savā apkārtnē: bērni ir laimīgi par padarītu darbu.
- Spēja izvēlēties lietderīgāko no vairākām konstruktīvām iespējām.
- Klusuma mīlestība.
- Pašcieņa.
- Priekšroka tiek dota darbam, nevis rotaļām, jo bērni vienmēr augstāk vērtē darbus, kas veicina attīstību, nevis ir izklaidējoši.
- Indiferenta attieksme pret atlīdzību un sodu, iekšējā motivācija ir daudz svarīgāka nekā ārējā.
- Dziļa interese par rakstīšanu un lasīšanu četru piecu gadu vecumā (Maunza, 2012, 32).

1.3. Pieaugušo loma bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstīšanā

R. Džeja uzskata, ka viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir nostiprināt bērnu pašapziņu un pašpaļāvību. Tās ir divas īpašības, kuras ļaus bērniem iegūt lielāko daļu no tā, kas viņiem turpmākajā dzīvē būs nepieciešams. Pašapziņa lielā mērā ir atkarīga no paļaušanās uz apkārtējo pasauli – ja ticat, ka jūsu pasaule ir stabila un nemainīga, jums ir daudz vieglāk būt pārliecinātiem par savu vietu un personību tajā. Tāpēc jūsu pienākums ir panākt, ka viss svarīgais bērnu pasaulē ir patstāvīgs. Turklāt jums ir jābūt pārliecinātiem, ka bērni ir labās domās, par sevi. Stāstiet bērniem, cik viņi ir jauki, nevis kritizējiet par egoismu. Iemāciet viņiem, ka prasme zaudēt ir tikpat būtiska kā spēja uzvarēt. Pārlieciniet savus bērnus, ka viņi var izdarīt vairāk, nekā paši domā. Parādiet, ka jūs viņiem ticat (Džeja, 2010, 6).

Sadarbība starp pirmskolas izglītības iestādes pedagogu un bērna ģimeni veicina sekmīgu bērna attīstību. Šīs sadarbības centrā ir jāliek bērna intereses. Ja pieredze, kuru gūst bērns ir

pozitīva un saistīta ar savu ģimeni, tad veiksmīgāk tiek attīstītas bērna pašapkalpošanās prasmes, tiek attīstīta vēlme darboties un izzināt.

L. Kaplāne akcentē to, ka ieaudzināt bērnā labsirdību, iejūtību, pieklājību, čaklumu un prasmīgumu, vārdu sakot, izveidot viņā labākās rakstura īpašības – tās ir pirmsskolas izglītības iestādes un ģimenes kopīgās rūpes. Šajā darbā it īpaši svarīgi ir skolotāja un vecāku ciešie kontakti. Kontaktu nostiprināšanos sekmē lekcijas un referāti vecāku sapulcēs, kā arī individuālās pārrunas, pieredzes apmaiņa, vecāku piedalīšanās nodarbībās, foto vitrīnas, kas atspoguļo bērnu prasmes (Kaplāne, 1979, 3).

Pēc V. Nečajevas un T. Markovas uzskatiem, viens no galvenajiem jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas uzdevumiem ir viņu patstāvības veidošana ikdienas darbībās, rotaļās, mācībās. Bērni jāiemāca pašiem darīt to, kas viņiem pa spēkam, kas atbilst viņu dzīves pieredzei. Pamazām kļūdams patstāvīgs, bērns jau spēj ne tikai apkalpot sevi (nomazgāties, izģērbties, sakārtot drānas, apģērbties, paēst), bet var arī uzturēt kārtību tuvākajā apkārtnē (nolikt vietā rotaļlietas, grāmatas), bez citu palīdzības izpildīt vairākas prasības, tas ir - vadīt savu izturēšanos.

Iesaistot bērnus individuālā un kopīgā darbā, pedagogs māca viņus saprast, kas ir krietna rīcība, modina viņos humānās izjūtas, vēlēšanos paklausīt, ar cieņu izturēties pret līdzās esošajiem cilvēkiem. Jaunākā pirmsskolas vecuma bērniem piemīt liela emocionāla atsaucība; tā palīdz ieaudzināt viņos pozitīvas jūtas un attieksmi pret apkārtējiem.

Bērna darbs sākas ar pieaugušā darbības vērošanu un mazliet vēlāk arī ar kopīga darba veikšanu. No pieaugušā puses ir vajadzīga liela pacietība, lai neapslāpētu bērna dabisko vēlmi pašam patstāvīgi darboties un izzināt pasauli. Tikumiskās audzināšanas joma ir tā, kurā īpaši nepieciešama saskanīga un produktīva sadarbība ar bērna vecākiem.

V. Nečajeva un T. Markova akcentē, ka higiēnas, kā arī kulturālas uzvedības iemaņas pirmajā jaunākajā grupā mācāmas katram bērnam atsevišķi, jo tiešā uztvere neļauj mazajiem attiecināt uz sevi visiem domātos norādījumus. Audzinātājs māca izpildīt tos precīzi, neļauj atkāpties no iedibinātās kārtības. Svarīgi, lai pieaugušie vienlaikus ar prasmi mazgāties mācītu bērniem elementārās pozitīvu savstarpējo attiecību formas un veidotu dažādas kulturālas iemaņas. Vispirms skolotāja paskaidro bērniem, ka mazgājamā telpā, guļamistabā, ģērbtuvē jāuzvedas organizēti: nedrīkst grūstīties, trokšņot, traucēt citus, ilgi uzkavēties pie krāna. Uzvedības normas tiek izskaidrotas konkrētās situācijās. Vajag pievērst bērnu uzmanību pareizai rīcībai, uzslavēt mazos, radīt viņos vēlēšanos labprāt ievērot pastāvošos uzvedības un savstarpējo attiecību noteikumus (Nečajeva, Markova, 1982, 18).

Pirmsskolas izglītības pedagogs parāda un sīki izskaidro, kas jādara, kas jāuzvelk vai jānovelk vispirms, kur jānoliek. Vienlaikus jāmudina bērni aktīvi piedalīties ģērbšanās norisē.

Bērns skatās, klausās, ko saka pieaugušais, un pamazām sāk darīt to pašu. Lai iemācītu bērnus apģērbties un izģērbties noteiktā secībā, dotu viņiem iespēju attīstīt patstāvību šai pašapkalpošanās veidā, audzinātājs rāda mazajiem sižetiskus attēlus. Lai ieaudzinātu bērnam patstāvīgumu, ļoti veiksmīgi var izmantot rotaļlietas, organizēt rotaļas kopā ar bērniem (apģērbt, izģērbt, noguldīt, pabarot lelli), sarīkot leļļu teātra izrādes.

Daudzi pedagogi, lai modinātu bērnus velēšanos mazgāties, lai padarītu viņiem šo procedūru vieglu un patīkamu, veiksmīgi izmanto dažādas dziesmiņas, pantiņus. Redzēdama, ka bērnam nepatīk mazgāties, audzinātāja saka: „Ūdentiņ, ūdentiņ nomazgā mani, actiņas spīdēt sāks, vaidziņi sārtosies!” Bērns labprāt klausās dzejolišus, sāk mazgāties lēnāk, bet vakarā, rotaļādamies ar lellēm, atkārti dzirdētos vārdus (Nečajeva, Markova, 1982, 24).

Pēc R. Bures var secināt, ka veidojot jaunāko grupu bērniem pašapkalpošanās iemaņas, ir svarīgi iemācīt viņiem patstāvīgi ēst, nomazgāties, apģērbties un izģērbties. Bērni, kas pieraduši pie pārliecīgas aizbildniecības, sagādā pedagogam ne mazumu grūtību. Tomēr, ja skolotāja pacietīgi tiecas uz izvirzīto mērķi, palīdz bērnam, kad viņš pats nespēj tikt galā, tad pusotra, divu mēnešu laikā izdodas gūt ievērojamus panākumus. Jāpatērē diezgan daudz laika, lai bērnam iemācītu mazgāties. Skolotāja māca bērniem veikt kustības zināmā secībā. Pieaugušais parāda vienam diviem bērniem, kā to dara: „Paskatieties, bērni, kā es mazgājos, - tīri un rūpīgi,” saka skolotāja, paskaidrojot katru savu kustību (Bure, 1980, 61).

Skolotājam kā personībai ir ievērojama loma bērna attīstīšanās procesā, tādēļ svarīgi ir rādīt skaidru piemēru. Lai pašapkalpošanās prasmes veiksmīgāk tiktu attīstītas un tālāk izveidotots par iemaņām, svarīgi, lai vecāki mudinātu arī mājās savus bērnus darboties patstāvīgi.

R. Bure pamato, ka, veidojot mazgāšanās iemaņas, ir svarīgi neierobežot bērnu patstāvību. Sākumā skolotāja ir aktīvāka nekā bērns. Pievedot mazo pie ūdenskrāna, skolotāja saka: „Mazgājies pats, bet es tev palīdzēšu, jo rokas tev ir ļoti netīras.” Pieaugušais, bērnam nemanot, palīdz kārtīgi un tīri nomazgāties. Mazgāšanās iemaņu mācīšana noris pakāpeniski. Pirmajās dienās skolotāja parāda un paskaidro tikai pašas vienkāršākās kustības (saslapināt rokas ūdenī, paberzēt plaukstas un delnas otru pusi). Jau pēc diviem mēnešiem bērniem izveidojas diezgan noturīgas iemaņas un tāpēc ir iespējams palielināt prasības, piemēram, mācīt viņiem atrotīt piedurknes (sākumā ar pieaugušo palīdzību). Kad atsevišķi bērni ir apguvuši šīs iemaņas, skolotāja liek viņiem palīdzēt saviem vienaudžiem, izvirzot daudz augstākas prasības pret mazgāšanās kvalitāti. Tikpat pakāpeniski skolotāja radina bērnus pareizi lietot dvieli: parāda, kā dvielis jātur, kā jāslaukās, uzslavē tos, kas to dara pareizi. Pēc mazgāšanās pieaugušais pievērš bērnu uzmanību viņu izskatam, atzīmē, ka viņi kļuvuši tīri, kārtīgi, ka prieks uz viņiem skatīties.

Ir ļoti svarīgi, lai mazie bērni apzināti izpildītu higiēnas noteikumus. Tāpēc skolotājam visi demonstrējamie paņēmieni noteikti jāatkārto (Bure, 1980, 62).

Jaunākā vecuma bērnu darbības forma ir darbs līdzās, tādēļ svarīgi arī ģimenē ieturēt kopīgas maltītes, pavadot laiku visiem kopā. Liela nozīme ir arī tam, ka bērns pats vaar izmantot savus galda piederumus un vecāki netraucē viņam darboties un patstāvīgi censties sevi pabarot.

R. Bure pamato, ka kultūras un higiēnas iemaņas bērniem tiek veidotas arī ēšanas procesā: prasme patstāvīgi un akurāti ēst, pareizi turēt karoti un tamlīdzīgi. Ikdienas vingrināšanās un patstāvības veicināšana ļauj bērniem līdz triju gadu vecumam iemācīt ēst ātrāk un kārtīgāk. Gatavojoties pusdienām vai brokastīm, lietderīgi pievērst bērnu uzmanību tam, cik tīrs ir galds, atgādināt, ka jāēd akurāti, lai nenolaistītu galdu, ka jānoliecas pār šķīvi. Skolotāja parāda, kā jālieto maize, ēdot otro ēdienu. Skolotāja ik dienas vēro, kā katrs bērns izpilda viņas norādījumus. Ja bērns ir piemirsis kādu prasību, pieaugušais brokastu vai pusdienu sākumā pieiet pie mazā un atgādina, kā pareizi ir jātur karote, cik daudz ēdiena jāpaņem. Tas viss jā dara nemanāmi, nenovēršot citu bērnu uzmanību no ēšanas. Arī šeit skolotāja izvērza par piemēru bērnus, kuri pareizi uzvedas pie galda, ēd akurāti un patstāvīgi. Audzinātāja sistemātiski kontrolē, vai pareizi tiek lietota salvēte (Bure, 1980, 63).

Steiga mūsdienās padara steidzīgus pieaugušos, tāpēc nereti vecāki savus bērnus mājās sagērbj un noģērbj paši, neļaujot bērnam izmantot savas pašapkalpošanās prasmes, kuras vēl nav pilnībā attīstījušās. Pirmsskolas izglītības iestādē ir pieejami dažādi materiāli, lai attīstītu bērna pašapkalpošanās prasmes (rāvējsslēdzējs, pogas, kurpju saites u.c.).

Pēc R. Bures uzskatiem, apģērbšanās un noģērbšanās trešajā dzīves gadā bērniem padodas ļoti vāji. Skolotājam un auklītei jāpatērē daudz laika, līdz bērni kļūst patstāvīgi. Pedagoģs paskaidro auklītei, kā bērniem jā māca apģērbties, izģērbties, ievērojot zināmu secību: kas pa priekšu jānoģērbj vai jāuzģērbj, kur jānoliek apģērbs. Mācot to visu bērnam, pieaugušais vienlaikus mudina viņu aktīvi piedalīties ģērbšanās procesā: uzvilkt zeķes, biksītes, izņemt no skapja mēteļus un tamlīdzīgi. Izģērbties jāpalīdz pirmām kārtām tiem bērniem, kuriem tas ir visvairāk nepieciešams. Bērns klausās, ko saka pieaugušais, un pakāpeniski sāk darīt to pašu. Nākamajā reizē skolotāja vairāk palīdz citiem bērniem, bet to, kam palīdzēja vakar, pārbauda.

Kad bērni kļūst patstāvīgāki, R. Bure piemin to, lai pieaugušais iesaka viņiem savstarpēji palīdzēt cits citam aizpogāt pogas aizmugurē, sasiet zābakus, nolikt vietā apavus. Lai bērniem iemācītu secīgi apģērbties un izģērbties, lai viņi kļūtu patstāvīgi šajā pašapkalpošanās jomā, audzinātāja iepazīstina viņus ar šo procesu, rādot sižetiskus attēlus (piemēram, attēlu „Gatavošanās pastaigai”). Bērniem apgūstot apģērbšanās un izģērbšanās iemaņas, audzinātāja pakāpeniski pāriet no tiešās palīdzības uz atgādināšanu. Ļoti svarīgi, lai audzinātāja patstāvīgi

atžīmē bērnu panākumus: „Vītja šodien apgērbās pirmais un – paskaties – cik kārtīgi!” (Bure, 1980, 63).

G. Svence apgalvo, ka saskarsmes orientācijas objekts bērniem no viena līdz trim gadiem ir pieaugušais. Pieaugušais ir atdarināšanas etalons, prasmju un iemaņu eksperts, palīgs, kopīgas darbības organizētājs, pašvērtējuma un sociālās kompetences veidotājs. Tieši no pieaugušā ir atkarīgs, vai bērnā veidosies kompetences apziņa (Es varu! Man izdosies!) vai vainas un šaubu izjūtas. Lutināšanas un pārliemas aizbildniecības gadījumā var veidoties super prioritātes komplekss. Pieaugušais ir arī sociālo lomu apguves paraugs. Saskarsmē ar pieaugušo bērns socializējas un attīstās viņa ES apziņa (Svence, 1999, 69).

L. Kaplāne piemin, ka pārrunās ar katras grupas vecākiem vajag pastāstīt ne tikai par iemaņām un paradumiem, kas tiek veidoti noteiktā vecumā (tiem jāpievērš sevišķi liela uzmanība), bet arī par tiem, kuriem bija jābūt ieaudzinātiem jau agrāk, tas ir, jāaplūko viss prasmju komplekss, kas nepieciešams noteikta vecuma bērniem. Skolotājs pārrunā min piemērus no savas grupas bērnu dzīves, pastāsta par uzdevumiem, kas izvirzīti tuvākajā laikā. Agrā vecuma bērnu vecākiem viņš iesaka mācīt mazos patstāvīgi ēst.

Paradumus nostiprina atkārtošana, bet ne „dresūra”. Bērna bagātā fantāzija vingrinājumus palaikam pārvērš saistošā rotaļā, kas norisinās vai nu pēc paša bērna iniciatīvas (ziepju putās saskatot līdzību ar Salaveci), vai arī pēc pieaugušā iniciatīvas (atgādinot mazajam, ka lellei jānomazgā rokas).

Pedagoga uzdevums ir nodrošināt patīkamu, drošu un gaišu atmosfēru pirmsskolas izglītības telpās, lai bērnam būtu patīkamāk, inneresantāk un ērtāk iepazīt sevi un veicināt savas pašapkalpošanās prasmes. Svarīgi, lai atmosfēra būtu veicinoša arī mājās.

L. Kaplāne piemin, ka liela uzmanība tiek pievērsta tam, kā veidot, sākot jau no agrās bērnības pirmās grupas, maziem bērniem viegli apgūstamas iemaņas un derīgus paradumus. Panākumi daudzējādā ziņā ir atkarīgi no tā, vai pedagogs prot uzturēt ciešu kontaktu ar vecākiem, nodrošināt vienotas prasības bērniem un sistemātisku to izpildi ģimenē un pirmsskolas izglītības iestādē. Lai kā skolotāji pūlētos pieradināt bērnu, piemēram, pirms ēšanas katreiz nomazgāt rokas vai, ejot gulēt, kārtīgi nolikt apgērbu, šis paradums nenostiprināsies, ja mājās viņam nemācīs to pašu.

Tikai bērnudārza un ģimenes vienotas prasības var nodrošināt apstākļus pilnvērtīgai bērna fizisko un garīgo spēku attīstībai, kā arī spēj panākt, lai bērns veiktu saviem spēkiem atbilstošus derīgus darbus, lai viņa rīcība būtu labestīga (Kaplāne, 1979, 5).

A. Studente raksta, ka pakāpeniski bērns iemācās uzklaut pieaugušo uzdevumus, izprotot to jēgu. Pieaugušais, piemēram, stāsta: „Inga mazgās rokas. Uzlocīsim piedurknes, lai ūdens tās nesaslapina! Atgriezīsim krānu! Re, tek ūdens! Inga, turi rociņas tā, lai ūdens tek uz

tām! Paberzēsīm abas rokas! Lūk, tā! (Pieaugušais ņem bērna plaukstu savās rokās un berzē vienu plaukstu pret otru.). Nu re, kā Inga pati prot mazgāties! Tagad noslaucīsim rociņas diviļi (Inga atkārto: "Dvielis."). Noslaucīsim tās sausas, sausas! Aizpogāsim piedurknes! Lūdzu." (Inga saka: „Paldies.”). Ievērosim, ka sarunas ar bērniem ne vien aktivizē viņa valodu, bet arī rada viņos vēlēšanos pašiem darboties (Studente, 1988, 65).

Bērna vispārīgo attīstību pozitīvi ietekmē skaitāmpanti. Jau no agras bērnības, vairums bērnu ir apveltīti ar spēju skandēt. Tas ir īpašs deklamācijas veids ar obligātiem ritmiskiem uzsvariem.

A. Studente uzsver, ka, veidojot mazgāšanās iemaņas, ir svarīgi neierobežot bērna patstāvību. Taču sākumā pieaugušais darbojas vairāk nekā pats bērns, tikai mazais to nedrīkst manīt („Mazgājies pats, bet es palīdzēšu, jo rokas tev ir ļoti netīras”). Iemaņu apguvi nosaka tas, vai bērnam ir pozitīva attieksme pret veicamo darbību un cik liela ir viņa ieinteresētība. Jāraugās, lai ūdens nebūtu pārāk auksts vai karsts, lai tas netecētu piedurknēs. Bērna interesi saista krāns, tādēļ viņš jāpamāca, kā tas atgriežams. Jāpaskaidro, ka roku mazgāšanai ir vajadzīga maza strūkļa, lai nesaslapinātu apģērbu. Vēlams, lai bērns kopā ar pieaugušo pavērotu, kā ūdens plūst no krāna, - varbūt liela un maza strūkļa, ūdens var šļakstēt un pilēt: pak – pak – pak. Mazgājot rokas, ieteicams atcerēties tautasdziesmu, piemēram:

Roka roku mazgājās,
Kas mutīti nomazgās?
Tām pašām rociņām
Ir mutīte jāmazgā.

Pašapkalpošanās iemaņu veidošanos veicina labvēlīgi apstākļi ģimenē. Līdzās pašapkalpošanās darbam bērnam izvirzāmi arī atsevišķi uzdevumi ģimenes saimniecībā, mazais labprāt vēlas veikt darbu ne tikai kopā ar pieaugušajiem, bet izpildīt nelielus darba uzdevumus arī patstāvīgi (Studente, 1988, 66).

V. Nečajeva un T. Markova apgalvo, ka pirmsskolas pedagogs parāda un sīki izskaidro, kas jādara, kas jāuzvelk vai jānovelk vispirms, kur jānoliek. Vienlaikus jāmudina bērni aktīvi piedalīties ģērbšanās norisē. Bērns skatās, klausās, ko saka pieaugušais, un pamazām sāk darīt to pašu. Lai iemācītu bērnus apģērbties un izģērbties noteiktā secībā, dotu viņiem iespēju attīstīt patstāvību šai pašapkalpošanās veidā, audzinātājs rāda mazajiem sižetiskus attēlus. Lai ieaudzinātu bērnam patstāvīgumu, ļoti veiksmīgi var izmantot rotaļlietas, organizēt rotaļas kopā ar bērniem (apģērbt, izģērbt, noguldīt, pabarot lelli), sarīkot leļļu teātra izrādes.

Daudzi audzinātāji, lai modinātu bērnos vēlēšanos mazgāties, lai padarītu viņiem šo procedūru vieglu un patīkamu, veiksmīgi izmanto dažādas dziesmiņas, pantiņus. Redzēdama, ka bērnam nepatīk mazgāties, audzinātāja saka: „Ūdentiņ, ūdentiņ nomazgā mani, actiņas spīdēt

sāks, vaidziņi sārtosies!” Bērns labprāt klausās dzejolišus, sāk mazgāties lēnāk, bet vakarā, rotaļādamies ar lellēm, atkārtο dzirdētos vārdus (Ņečajeva, Markova, 1982, 24).

B. Skiba un S. Dž. Deitsa norāda, ka pieaugušo uzdevums ir plānot aktivitātes, kuras vislabāk atbilst konkrētā bērna individuālajam temperamentam un interesēm. Vecāki var plānot šīs aktivitātes, izmantojot dažādas pieejas:

- sadarbība ar bērnu;
- rotaļlietu un iekārtu izvēle;
- rotaļlietu un materiālu izvietojums telpās;
- telpas iekārtojums;
- dienas plānošana.

Šie paņēmieni turpmāk veicinās bērniem vieglāk iekļauties kuplākā bērnu kolektīvā, viņi spēs komunicēt un spēlēt ar citiem bērniem. Pirmās gaitas bērnudārzā neradīs diskomforta sajūtu. Jo pirmsskolas izglītības iestādes laba skolotāja pienākums ir radīt telpās tādu atmosfēru un labsajūtu, kas bērnam atgādinātu mājas.

B. Skiba un S. Dž. Deitsa raksta, ka sarunas un kopīgas rotaļas ar pieaugušajiem ir galvenais veids, kādā zīdaiņi un mazi bērni iegūst zināšanas. Lai gan bērniem ir ļoti nepieciešams iemācīties rotaļāties patstāvīgi, tomēr viņi iegūst vairāk, ja laiku pavadīs kopā ar pieaugušo, kurš atbalsta un sekmē viņu aktivitātes (Skiba, Deitsa, 2001, 20).

Rotaļa kopā ar pieaugušo māca sadarboties, saskaņot savu rīcību un vēlmes ar citiem rotaļas dalībniekiem, jo ir svarīgi iekļauties un īstenot rotaļas izvirzītos uzdevumus. Pēc M. Pitamikas teiktā, var secināt, ka rotaļāšanās jūsu bērniem liek saprast, ka viņi jums ir nozīmīgi, ka laika pavadīšana kopā ar viņiem ir jūsu prioritāte. Jums tā ir iespēja labāk iepazīt savu bērnu, veidot jūsu attiecības bagātākas un padarīt tās dziļākas. Ar katru apskāvienu, katru smieklu šalti, katru tējas dzeršanu un paslēpju spēli jūs veidojat bērniības siltās atmiņas un radāt laimīgu, par sevi pārliecinātu cilvēku (Pitamika, 2009, 6).

Iepazīstoties ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas mājaslapā pieejamo informāciju par vecumposmu attīstības īpatnībām bērniem, tiek noteikts, ka pieaugušie var sekmēt bērnu mācīšanās procesu, pareizi izvietojot un organizējot rotaļlietas un materiālus. Psiholoģijā šo attīstības periodu ir pieņemts saukt par mazbērna periodu jeb agro bērniību (2. - 4. g.). Vadošā darbība šajā vecumposmā ir spēle (rotaļa). Šajā vecumā spēle izaug no bērna manipulācijām ar priekšmetiem. Sākotnēji bērnu aizrauj pati darbošanās kopā ar pieaugušo, atdarinot tieši pašas darbības. Šajā vecumā turpina pastāvēt bērna emocionāli tiešais kontakts ar pieaugušo, taču jaunais komunikācijā ir sadarbība starp pieaugušo un bērnu, kas norit bērnam mācoties veikt priekšmetiskas darbības. Bērns grib, lai pieaugušais piedalās viņa darbībās. Bērni sava egocentrisma dēļ daudzos gadījumos spēj respektēt tikai savas intereses. Šī

īemesla dēļ komunikācija ar citiem bērniem galvenokārt izpaužas kā (motoras) kustību spēles, trešajā dzīves gadā bērni galvenokārt spēlējas “blakus”, nevis “kopā”.

Divgadnieks aizvien vairāk apzinās savas spējas, paplašinot savu darbības loku. Mātei šajā laikā jā saglabā dzirdes un redzes kontakts ar bērnu, lai bērnam būtu drošības sajūta, tāpēc nevajadzētu ierobežot viņa ziņkāri. Mātei jā iedrošina bērnu izmēģināt viņa spējas, tā sekmējot bērna fizisko un garīgo attīstību. Bērnam sāk attīstīties pašapziņa, viņš apjauš, ka var būt fiziska šķiršanās no mātes, kas bērnam rada nevēlēšanos to darīt, gan arī bailes. Agrīnajā vecumā ir nepieciešams atbalstīt visas bērna aktivitātes, kas saistās ar sev apkārtējās vides apgūšanu, tādejādi nodrošinot sava “Es” impulsu pasaules dominanti un nesekmējot tādu uzvedības tipu, ko raksturo reakcijas uz ārējām iedarbēm, neizrādot sava paša iniciatīvu un aktivitāti (Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija // Vecumposmu attīstības īpatnības bērniem, 11.06.2008.).

Šī vecuma bērns no sabiedrības uztver to, kas piesaista viņa uzmanību. Bērni šajā vecumā spēj emocionāli reaģēt tikai uz to, ko uztver tieši - par pagātni vai nākotni vēl nespēj nedz priecāties, nedz bēdāties. Viņu vēlmes ir nenoturīgas, viegli pārejošas. Pats bērns vēl nespēj tās kontrolēt un savaldīt. Galvenais, ap kuru bērns veido savu pašidentitāti ir viņa vārds. Līdz ar kustībām bērns izjūt, apzinās sevi kā indivīdu, personību, jo kustību prasme piemīt tieši viņam. Tādejādi kustību tālākā attīstība veicina neatkarības un pašapziņas veidošanos.

Viens no būtiskākajiem nosacījumiem pirmsskolēna personības attīstībā, ir pozitīva un uz savstarpējo cieņu balstīta sadarbība starp pirmsskolas pedagogu un bērna ģimeni. Svarīgs faktors ir bērna atbalstīšana, īpaši no vecāku puses. Bērna pirmie izglītotāji ir vecāki, pirmsskolas izglītības iestāde turpina palīdzēt bērnam attīstīt pašapkalpošanās prasmes.

Divu līdz trīs gadu vecumu, kad bērns ir jau sevi izdalījis no apkārtējās vides, bērns par sevi runā 1. personā, dēvē par pašcieņas formēšanās vecumu, tajā veidojas pašcieņas izjūta. Bērns izjūt prasības un ierobežojumus, izkopj pašapkalpošanās iemaņas, kārtības un tīrības izjūtu. Ja viņam atļauj patstāvīgi veikt to, kas ir viņa spēkos, nesteidzina, nekritizē, tad bērnam rodas izjūta, ka viņš pārvalda savas kustības, sevi, apkārtni. Tie, kuri iemācījušies sevi kontrolēt šajā stadijā, vēlāk prot ievērot likumus, neuzskatot tos par ārēji uzspiestu netaisnīgumu, jo tie nodrošina katra brīvību un neatkarību likuma ietvaros (Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija // Vecumposmu attīstības īpatnības bērniem, 11.06.2008.).

Darot lietas savu bērnu vietā, vecāki pavairo bērna atkarību no pieaugušā. Skarba kritika, kļūdu pieminēšana, steidzināšana izraisa bērnam šaubas par savām spējām un pašapkalpošanās prasmēm. Pirmsskolas izglītības iestādē tiek veicināta bērna pozitīva pašapziņas veidošanās, līdz ar to arī pašapkalpošanās prasmes tiek pasniegtas kā rotaļa, nevis kā uzspiesta netaisnība vai likums. Pedagoģa uzdevums ir bērnu uzslavēt tad, kad viņam veicas un padodas, taču nekritizēt, bet atbalstīt brīžos, kad kaut kas neizdodas.

2. Pētījums par jaunākā vecumposma bērnu pašapkalpošanās prasmēm

2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums

Pētījuma plāns:

1. Izvēlēties pētījuma metodes;
2. Izvēlēties pētījuma bāzi – bērnu grupu;
3. Izstrādāt bērnu pašapkalpošanās prasmju vērtēšanas kritērijus;
4. Izmantojot kritērijus, noteikt bērnu pašapkalpošanās prasmju līmeni augusta sākumā;
5. Izmantojot literārus, muzikālus un dzejiskus palīgmateriālus, sekmēt bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstību;
6. Veikt atkārtotu pētījumu par bērnu pašapkalpošanās prasmju attīstību;
7. Apkopot pētījuma rezultātus un izdarīt secinājumus.

Liekot par pamatu teorētiskajā daļā izklāstītajām autoru atziņām, tiek veikts novērojums par pašapkalpošanās prasmēm pirmsskolas izglītības iestādē jaunākā vecuma bērnu grupā. Pētījums tika veikts Rīgas „X” privātajā pirmsskolas izglītības iestādē. Laika periods, kad tika veikts pētījums ir no 2017. gada 01. augusta līdz 2017. gada 31. oktobrim.

Praktiskā pētījuma mērķis bija teorētiski un praktiski izziņāt jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu pašapkalpošanās prasmes.

Uzsākot novērojumu Rīgas privātajā pirmsskolas izglītības iestādē “X”, darba autore izstrādā noteiktus kritērijus, lai noteiktu bērna pašapkalpošanās prasmes (ēšanas, mazgāšanās un ģērbšanās prasmes):

- Patstāvīgi ēd;
- Uzvedība ēdienreizes laikā;
- Pareiza galda piederumu lietošana;
- Mazgāšanās secības ievērošana;
- Prot lietot ziepes;
- Roku slaucīšana savā dvielī;
- Ģērbšanās secības ievērošana;
- Prot uzvilkt apavus;
- Patstāvīgi noģērbjas un ar skolotājas palīdzību prot saģērbties.

Darba autore, lai noteiktu bērnu pašapkalpošanās prasmju līmeni, izstrādā kritērijus, pēc kuriem tiks analizētas un izvērtētas bērnu pašapkalpošanās prasmes (sk. 1. tabulu).

1.tabula. Bērnu pašapkalpošanās kritēriji

Kritēriji	Rādītāji un balles
Patstāvīgi ēd	Prot – 3 Daļēji – 2 Neprot – 1
Uzvedība ēdienreizes laikā	Prot – 3 Daļēji – 2 Neprot – 1
Pareiza galda piederumu lietošana	Prot – 3 Daļēji – 2 Neprot – 1
Mazgāšanās secības ievērošana	Prot – 3 Daļēji – 2 Neprot – 1
Prot lietot ziepes	Prot – 3 Daļēji – 2 Neprot – 1
Roku slaucīšana savā dvielī	Prot – 3 Daļēji – 2 Neprot – 1
Ģērbšanās secības ievērošana	Prot – 3 Daļēji – 2 Neprot – 1
Prot uzvilkt apavus	Prot – 3 Daļēji – 2 Neprot – 1
Patstāvīgi noģērbjas, ar skolotājas palīdzību prot saģērbties	Prot – 3 Daļēji – 2 Neprot – 1

Rādītāju un baļļu skaidrojums:

1 – zems prasmju līmenis – bērns neveic darbības.

2 – vidējs prasmju līmenis – bērns daļēji veic darbības, pieņem pieaugušo palīdzību.

3 – augsts prasmju līmenis – bērns patstāvīgi veic darbības, labprāt uzklausa pieaugušā norādes.

Pētījuma veikšanai tika izmantotas šādas metodes:

Novērošana – mērķtiecīgs izziņas process, kurā ilgstoši vai atkārtoti vērojot, uzzina secina, izseko, uzmana (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 111). Bērnu vērojumi ļauj izziņāt bērnu iemaņu un prasmju līmeni, kā arī bērnu individuālās vajadzības.

Analīze – pētīšanas metode, kuras pamatā ir domāšanas darbība, kas loģiskas apstrakcijas ceļā sadala ideālo vai materiālo objektu sastāvdaļas, pēta katru no tām atsevišķi, nosaka sastāvu, konstatē līdzīgo un atšķirīgo, izziņa cēloņus un tā tālāk. Analīze notiek ciešā saistībā ar sintēzi, jo izziņas procesā jēdzienu sadalīšana un apvienošana norisinās savstarpējā mijiedarbībā (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 13).

2.2. Pētījuma grupas raksturojums sākumā

Pētījuma gaitā piedalījās 12 pirmsskolas izglītības iestādes pirmsskolas vecuma bērni (6 meitenes un 6 zēni), no tiem astoņi bērni 2 gadu vecumā (4 meitenes un 4 zēni) un četri bērni 3 gadu vecumā (2 meitenes un 2 zēni).

Tiek novērotas jaunākā pirmsskolas vecuma bērnu pašapkalpošanās prasmes: ēšanas, mazgāšanās un ģērbšanās prasmes. Šīs pašapkalpošanās prasmes bērniem ir neatņemama sastāvdaļa viņu ikdienā. Bērniem no mazotnes ir jāiemācās būt patstāvīgiem, tāpēc ir svarīgi katru dienu viņiem atgādināt un rādīt esošās pašapkalpošanās prasmes, lai tās pilnveidotu katru dienu. Lai bērns nebūtu atkarīgs no pieaugušā klātbūtnes, viņam ir jāiemācās būt patstāvīgam. Ja pašapkalpošanās prasmes netiks apgūtas, viņam būs nepieciešama citu palīdzība, tad tie var kļūt nevīžīgi, netīrīgi, neprātīs sevi pasniegt sabiedrībā. Kultūras prasmes tādiem bērniem neeksistēs, uzskatīs par normu nevīžību un netīrību.

Bērnu novērošana tiek veikta augustā. Tas ir laiks, kad bērni uzsāk savas gaitas bērnodārzā. Katrs bērns ir individuāls un atšķirīgs, viņu prasmes un iemaņas nav nostiprinātas. Šajā vecuma posmā, bērniem nepieciešams iemācīt un nostiprināt pašapkalpošanās prasmes un iemaņas, kuras ir jāzina ikvienam no mums, lai bērns turpmāk dzīvē justos piederīgs un noderīgs sabiedrībai, un apkārtējai vide. Pedagoģa uzdevums ir saprotami bērniem izskaidrot, parādīt un iemācīt to, kas bērniem nepieciešams esošajā vecumā. Darba autore izveidoja tabulu ar bērnu iemaņu kritērijiem, pēc kuriem tika novērotas bērnu pašapkalpošanās prasmes un iemaņas: ēšanā, mazgāšanā un ģērbšanās (sk. 2. tabulu). Tabulā uzrādītie bērnu vārdi ir mainīti, ievērojot dzimuma attiecības.

2.tabula. Ēšanas, mazgāšanās un ģērbšanās prasmju analīze

Bērna vārds un vecums	Ēšana			Mazgāšanās			Ģērbšanās			Balles kopā
	Patstāvīgi ēd	Uzvedība ēdienreizes laikā	Pareiza galda piederumu lietošana	Mazgāšanās secības ievērošana	Prot lietot ziepes	Roku slaucīšana savā dvielī	Ģērbšanās secības ievērošana	Prot uzvilkt apavus	Patstāvīgi noģērbjas un ar skolotājas palīdzību prot saģērbties	
Enija, 2 g. 3 m.	1	1	2	1	1	2	1	1	1	11
Žanete, 2 g. 5 m.	1	1	2	2	1	2	1	1	1	12
Paula K., 3 g. 1 m.	3	2	3	2	2	2	2	2	2	20
Vita, 2 g. 3 m.	1	1	1	1	1	2	1	1	1	10
Paula O., 2 g. 7 m.	2	1	2	1	1	2	1	2	2	14
Katrīna, 3 g. 1 m.	3	2	3	2	1	2	2	2	2	19
Augusts, 2 g. 6 m.	1	1	1	2	2	3	1	1	1	13
Mihails, 3 g. 1 m.	3	1	2	1	2	2	1	2	2	16
Ernests, 3 g. 1 m.	3	2	3	2	3	2	1	2	2	20
Jēkabs, 2 g. 4 m.	1	1	2	1	1	2	1	1	1	11
Niks, 2 g. 3 m.	2	1	1	1	1	2	1	1	1	11
Evangelos, 2 g. 5 m.	2	1	2	2	2	3	2	2	2	18

Uzsākot gaitas pirmsskolas izglītības iestādē, bērniem daudzas pašapkalpošanās prasmes nebija apgūtas. Izvērtējot 2. tabulu, var secināt, ka daudzi bērni nav apguvuši vienkāršas pašapkalpošanās prasmes savā ģimenē, kas būtu nepieciešamas atbilstoši bērna vecumam. Lai šīs prasmes bērniem tiktu pareizi iemācītas un pilnveidotas, darba autore, sākumā katram bērnam individuāli parādīja un izskaidroja nepieciešamās prasmes, kuras ir svarīgi nostiprināt arī ģimenē.

Novērojot pašapkalpošanās prasmes, kur bērnu skaits grupā ir 12 bērni, no tiem 4 bērni cittaufības, līdz ar to tiem ir grūtāk saprast, ko no viņiem grib. Lai šie bērni to saprastu ir nepieciešams atkārtot vairākas reizes. Ir bērni, kuri vairāk novēro nevis darbojas līdzī piedāvātajās aktivitātēs. Daļa bērnu nerunā, tikai savā valodā vai kautrības dēļ, tāpēc tikai reizēm cenšas kaut ko atkārtot, atdarināt. Bērniem patīk kustību atveidošana un darbošanās pie galda.

Bērniem ir vājas ģērbšanās prasmes, to lēnām mācās apgūt, ievērojot pareizu ģērbšanas secību. Grupiņā ģērbšanās spējas ir ļoti vājas.

Bērnu dzīvē ēšanai ir svarīga vieta. Ēdiena sagatavošana un ēšana ietekmē bērna sociālo un kultūras dzīvi. Bērni agri izveido ēšanas modeļus, kas saglabājas visu dzīvi, tāpēc ēšanai jābūt veselīgai. Bērniem divu gadu vecumā pašiem ir jāēd un jāprot turēt karoti, patstāvīgi jānāk dzert no krūzes. Bērniem šajā vecumā patīk rotaļāties ar galda piederumiem, kas nav piemērots esošajā situācijā. Pedagogam jāpaskaidro bērniem to, ka ar galda piederumiem spēlēties nedrīkst un, ka tos drīkst pielietot tikai ēšanas reizēs. Kā arī ir novērots, ka lielākā daļa bērnu nemāk kulturāli uzvesties pie galda - viņi grozās, bakstās, aiztiek blakussēdošos un traucē viens otram, ņem nost galda piederumus no citiem, ar rokām ņem ēdienu no sava šķīvja. Ir novērots, ka daži bērni neprot koncentrēties uz to, ka ir jāēd, tā vietā tiek trokšņots. Ēšanas prasmes tiek mācītas un pilnveidotas, veicot dažādus vingrinājumus, rotaļas, pielietoti dažādi skaitāmpantiņi un stāsti.

Svarīga nozīme ir arī bērnu ikdienas higiēnai. Pedagogam regulāri ir jāatkārto bērniem, to, ka pirms ēšanas un pēc ēšanas, pēc tualetes apmeklējuma, pēc āras pastaigām, pēc rotaļām nepieciešams vienmēr nomazgāt rokas ar ziepēm. Jāievēro roku mazgāšanās secība, lai netiktu saslapinātas piederknes un apģērbs, jāiemāca, lai netiktu šlakstināts ūdens uz apģērba un pa visu telpu. Bērnam ir jāiemāca atpazīt savu divielīti. Šīs prasmes bērniem nepieciešams secīgi iemācīt un šīs iemaņas nostiprināt.

2.3. Pētījuma norises apraksts

Pedagogam ir nepieciešama kvalitatīva pedagoģiskā procesa organizēšana, metožu atbilstība bērna vecuma īpatnībām un mikrovides pielāgošana, lai palīdzētu bērniem attīstīt savas pašapkalpošanās prasmes. Rotaļās un darbību veicinošā vidē bērni sekmīgi apgūst sadzīves un uzvedības iemaņas.

Darba autore, sagaidot visus bērnus un sasveicinoties, aicina visus nostāties vienam aiz otra, izveidojot vilcieniņu. Mērķis ir ieinteresēt bērnus visiem kopā doties mazgāt rokas pirms brokastīm, tāpēc tiek dziedāta dziesmiņa:

Čuku čuku čuku tū,
Vilciens brauc un skaļi sauc.
Lellīti tas ved uz skolu,
Lācēnu uz Ziemeļpolu.
Čuku čuku čuku tū,

Čuku čuku čuku čuku...

Jau atrodoties vannas istabā, darba autore skaita skaitāmpantu:

Zaķi, zaķi, mazgā muti,

Zaķi, zaķi, mazgā muti.

Ja tu muti nemazgāsi,

Burkāniņu nedabūsi. (I.Gintere.)

Vannas istabas telpā darba autore, pie sienas ir piestiprinājusi attēlu, kur bērni var redzēt kā pareizi mazgāt rokas un kāda ir pareiza roku mazgāšanas secība. Attēls ir krāsains, labi pārredzams, bērnus tas piesaista (sk. 1. attēlu).

1.attēls. Mazgā rokas – esi vesels!

Darba autore, bērniem parādīja un izskaidroja, kā pareizi nomazgāt rokas, ievērojot mazgāšanās secību:

- piedurkņu uzlocīšana;
- ūdens krāna atvēršana;
- roku saslapināšana;
- ziepju izmantošana;
- roku noskalošana tekošā ūdenī;
- ūdens krāna aizvēršana;
- roku slaucīšana savā dvielī.

Lai vieglāk būtu atcerēties roku mazgāšanas secību, pedagogs bērniem skaita pirkstiņpantiņu:

Pirms pie galda sēsties-
Rokas jāmazgā!
Saziepē tās kārtīgi,
Saberzē tās rūpīgi;
Pirksti danco plaukstiņās-
Ai, cik tīras drīz būs tās!
Saliec abas plaukostas kopā,
Pirkstiņus liec katrā robā,
Beidzot rokas noskalo;
Mikrobus un kaites
Aizden prom! (B. Brice.)

Pēc veiktās darbības, bērni paši mēģināja mazgāt rokas. Pirmajā reizē tas sagādāja grūtības, taču pedagoga uzdevums ir ar sapratni un atkārtotu skaidrošanu palīdzēt bērniem. Lai bērni iemācītos mazgāt rokas, darba autore ar auklītes palīdzību, palīdzēja bērniem atlocīt piedurknes, skaidrot un rādīt kopā ar bērna rokām, kā pareizi nepieciešams saslapināt, ieziepēt un noskalot rokas. Pēc roku noskalošanas, pedagogs atgādināja, ka nepieciešams izmantot savu dvieļīti, vadoties pēc katram bērnam piešķirtā simbola, un noslaucīt rokas. Mācoties mazgāt rokas, bērni savu apģērbu bieži vien saslapināja. Slapjās drēbes tika nomainītas uz sausām, lai izvairītos no diskomforta. Lai bērniem būtu interesantāk klausīties un skatīties, kā arī veicinātu ātrāk apgūt un nostiprināt šīs prasmes, pedagogs mazgājot rokas, bērniem skaita tautasdziesmu:

Roka roku mazgājas,
Kas mutīti nomazgās?
Tām pašām rociņām
Ir mutīte jāmazgā.
(Latviešu tautasdziesma)

Bērni noklausījušies tautasdziesmu, cenšas patstāvīgi mazgāt rokas, un darba autore vēlreiz skaita tautasdziesmu. Bērni to atveido. Ņemot vērā, ka vannas istabas telpā ir trīs izlietnes, autore liek bērnus tādā secībā – vienu, kurš prot patstāvīgi mazgāt rokas un divus, kuriem nepieciešama palīdzība. Tā tiek kontrolēta kārtība vannas istabā un ir iespēja palīdzēt tiem, kuri patstāvīgi nemazgā rokas. Ir novērots, ka tie bērni, kuri neprot patstāvīgi mazgāt rokas, pievērš uzmanību blakusstāvošajam bērnam, kuram tas izdodas pareizi, veikli un kurš tiek uzslavēts, un cenšas to atdarināt (sk. 2. attēlu).

2.attēls. Roku mazgāšana.

Pēc brokastīm darba autore atkal atgādina bērniem par mazgāšanos, skandējot rotaļu:

Kaķēns mazgā muti - mjau!

Laikam ciemos pošas jau.

Izķemmē viņš ūsiņas,

Pieklauž savas spalviņas.

(B. Brice)

Rīta aplis iesākas ar sasveicināšanās pantiņu:

Tik - tak, tik - tak! (rādām ar rādītāpirkstiem)

modina pulkstentiņš.

Tik - tak, tik - tak!

labrītiņu saka viņš!

Steidzu muti nomazgāt, (mazgājamies)

Steidzu matus saķemmēt, (ķemmējamijs)
Apģērbjos un apaujjos, (ģērbjamijs)
Bērnudārzā ierodos! (viens otram pamājam)

Dienas gaitā tiek izmantotas tautasdziesmas un skaitāmpantiņi par patstāvīgu mazgāšanos un tīru roku nozīmi (skatīt 1. pielikumu).

Pedagogs bērnus ieinteresēja arī izmantojot pasakas, piemēram, Imanta Ziedoņa pasaku “Pasaku par naga melnumiem” (skatīt 2. pielikumu).

Darba autore bērnu ikdienā arī iekļauj dažādu video demonstrēšanu, piemēram, “Par Janča puncī un tīrām rokām”, “Ziepju Burbulīte un Negantais Mikrobs”. Arī multiplikācijas filmu rādīšanu, piemēram, “Zaķīšu pirtiņa” un “Kā Lupatiņi mazgājās”.

Kultūras un higiēnas iemaņas bērniem tiek veidotas arī ēšanas procesā: prasmes patstāvīgi un akurāti ēst, pareizi turēt karoti. Ikdienas vingrināšanās un patstāvības veicināšana ļauj bērniem līdz triju gadu vecumam iemācīties ēst pareizi un kārtīgi.

Pedagogs izskaidroja noteikumus, kuri jāievēro ēšanas laikā, atrodoties pie galda:

- Nedrīkst piecelties no galda ar maizes gabalu rokās vai pilnu muti nesakošļāta ēdiena;
- Kad esi pabeidzis ēst, jāpateicas pieaugušajam;
- Pieņemties no galda, jāpiebīda savs krēsliņš;
- Nedrīkst dzert no šķīvja;
- Nedrīkst spēlēt ar ēdienu – velt no maizes bumbiņas, to drupināt;
- Nedrīkst zem galda šūpot kājas.

Lai bērni atcerētos to, ka pie galda nedrīkst trokšņot un traucēt citus, pedagogs bērniem skaita skaitāmpantiņu:

Vēlies dzirdēt, ko tev teikšu?

Tad dot padomiņu steigšu:

Grupā nelaid trokšņiem vaļu

Pieklusini balsi skaļu!

Lai ieinteresētu bērnus vairāk pievērsties patstāvīgai ēšanai, pedagogs aicina bērnus dziedāt melodisku D. Robules dziesmu “Putras vārīšana” (skatīt 3. pielikumu). Kā arī pirms ēdienreizēm, pedagogs bērniem piedāvā skaitīt dažādus skaitāmpantiņus, piemēram, par tīriem auglīšiem:

Mazgājam mēs auglīšus,

Lielus, mazus, apaļus.

Nomizojam, sagriežam,

Pēc tam gardi apēdam.

Uzsākot bērnudārza gaitas, bērniem vislabāk padevās patstāvīga ēšana ar karotīti. Var secināt, ka mājās šīs iemaņas ir mācītas. Daži bērni, kuri spēlējās ar galda piederumiem vai aiztika blakus sēdošos bērnus. Autore tiem paskaidroja, ka tā nedrīkst darīt. Pie galda ir jāuzvedas pieklājīgi. Gadījumā, ja bērniem gadās nosmērēt muti, tiek piedāvāta salvēte, kurā var noslaucīt muti. Bērni, kuri uzvedās pie galda pieklājīgi, tika uzslavēti, tādējādi rādot piemēru citiem bērniem, kā ir jāuzvedas pie galda. Lai bērnu uzvedība pie galda uzlabotos, pedagogam biežām nepieciešams atgādināt kā pareizi ir jāuzvedas pie galda. Paēdot bērni tika mudināti pateikties par ēdienu, sakot “Paldies”.

Pedagogs iesaistījās lomu rotaļās, kur bērni izspēlēja galda kultūru spēļu virtuvē. Visi kopā gatavoja ēdienu, pirms tam augļus un dārzeņus nomazgāja spēļu izlietnē. Pēc tam uzklāja galdu, ieturēja maltīti un pēc sevis sakārtoja galdu, piestumjot krēsliņu un sakārtojot spēļu virtuvi. Pēc tam bērni arī atdarināja autores rādīto piemēru, mazgāt rokas spēļu izlietnē. Gadījumos, kad bērni piemirsa kādu prasību, kā jāuzvedas pie galda, pedagogs brokastu vai pusdienu sākumā piegāja pie bērna un atgādināja, kā pareizi ir jātur karote, cik daudz ēdiena jāpaņem utt., to darot nemanāmi, nenovēršot citu bērnu uzmanību no ēšanas. Tādējādi, pedagogs izvirza par piemēru bērnus, kuri pareizi uzvedas pie galda, ēd akurāti un patstāvīgi. Lai bērni mācītos pareizi turēt galda piederumus, pedagogs deva dažādus vingrinājumus:

- Mūzikā – turēt zvaniņu, grabuli, koka vāļītes;
- Vizuālajā mākslā – turēt krītiņu, zīmuli, otiņu;
- Rotaļnodarbībā – rotaļu galda piederumus, dažādas rotaļlietas (ja bērns netur pareizi priekšmetus, tad viņiem paskaidro un parāda kā tas pareizi ir jātur).

Darba autorei bija svarīgi uzsvērt to, ka ēdienreize ir kopā būšana visiem atrodoties pie galda un ieturot maltīti, tāpēc gan pedagogs, gan auklīte brokastoja un pusdienoja kopā ar bērniem pie viena galda. Pedagogs arī atgādināja bērnu vecākiem, ka ir ieteicams mājās vakariņot visiem kopā pie viena galda, izvairoties no telefonu lietošanas, TV skatīšanās un citām sadzīves lietām, tādējādi, arī vecāki rāda piemēru galda kultūrai. Pedagogs arī mudināja bērnus pēc ēšanas aiznest savus traukus līdz virtuvei, tādā veidā pieradinot pie patstāvības un kārtības cienišanas.

Kad bērniem tika mācītas ģērbšanās iemaņas, tās padevās ar grūtībām. Bērni gaidīja, kad pie viņiem pienāks pedagogs vai auklīte un palīdzes apģērbties vai noģērbties. Lai bērniem iemācītu apģērbšanās un noģērbšanās prasmes, autore stāstīja un rādīja, kādā secībā pareizi ir jānovelk un jāuzvelk apģērbs un kā pareizi sakārtot noģērbtās drēbītes, lai tās netiktu nomestas. Bērni klausījās, kā to stāstīja un rādīja autore, bet patstāvīgi to nedarīja. Tikai daži bērni patstāvīgi mēģināja noģērbties un apģērbties. Pedagogs atkārtoja vairākas reizes ģērbšanās un

noģērbšanās secību, lai bērni sāktu saprast un mēģināt atdarināt rādīto. Darba autore izmantoja pašsacerētu dzejolīti, lai ģērbšanās būtu jautrāka un interesantāka bērniem (skatīt 4. pielikumu).

Puse no bērniem daļēji pielietoja apģērbšanās un noģērbšanās prasmes, pieņemot pedagoga palīdzību. Apkopojot ģērbšanās prasmes, var secināt, ka mājās bērniem īsti netiek dota iespēja ģērbties pašiem patstāvīgi. To ņemot vērā, pedagogs pārrunās ar vecākiem mudināja tos ļaut bērniem uz patstāvīgu sevis apģērbšanu un/vai noģērbšanu. Var novērot, ka noģērbšanās bērniem padevās labāk. Vasaras silto laiku palēnām nomainīja vēsāks rudens, kas ienesa bērnu garderobē cepures, šalles, cimdus un virsjakas, tāpēc ļoti svarīgi ir bērniem atgādināt par ģērbšanās secību. Pedagogs informēja vecākus, par to, lai rudenīgais apģērbs būtu ērts un bērnam viegli uzvelkams un novelkams.

Darba autore novēroja, ka bērni, kuriem bija pirkstainieki, kļuva gražīgi, emocionāli, tāpēc pedagogs mudināja vecākus iegādāties dūraiņus, kas ir vieglāk uzvelkami. Tika novērots, ka virsjaku uzvilšana bērniem šķita ļoti sarežģīta un tāpēc bērni nemaz necentās tās uzvilkt. Līdz ar to, pedagogs virsjaku uzvilšanu mēģināja padarīt mazliet interesantāku un piedāvāja bērniem jaku uzvilkt to noliekot uz grīdas sev priekšā ar kapuci pie kājām, pēc tam ieliekot rokas piedurknēs un metot jaku pāri galvai (sk. 3. Attēlu).

3.attēls. Virsjakas uzvilšana.

Arī apavu vilkšana sagādāja grūtības. Tikai puse bērnu daļēji prata uzvilkt un novilkt apavus. Bieži apavi tika uzvilkti otrādi, taču pedagogs ar sapratni paskaidroja katram individuāli,

ka apavi ir uzvilkti labi, tikai vajadzētu tos pārvilkt otrādi. Pedagoģs bērniem skaitīja pašsacerētu pantiņu par apaviem, lai bērniem apavu uzvilšanas vai novilkšanas process būtu saistošāks:

Tad, kad kurpītes man kājās,

Kājiņām tad labi klājas.

Bet, kad nāku es jau mājās,

Kājslauķis man priekšā stājas.

Slauki kājas cītīgi!

Lai smiltis bēģ prom spītīgi!

Trīs bērniem bija šņorējamie apavi, kas viņu patstāvību ievērojami samazināja, tāpēc pedagogs mudināja vecākus pirms rudens apavu iegādes, izvēlēties apavus ar klipšiem, lai izvairītos no krenķiem un uztraukuma, ka bērnam kaut kas nesanāk. Lietainajās dienās gumijas zābaku uzvilšana un novilkšana nesagādāja daudz rūpju, jo tos ir ērti pašiem bērniem lietot. Iekštelpu apavi – sandales visiem bērniem bija ar klipšiem, kas bija ļoti ērtas, tāpēc bērni ar prieku un aizrautību patstāvīgi centās tās uzvilkt un novilkt, kad tas bija nepieciešams.

Lomu rotaļas bērns sāk spēlēt tieši pirmsskolas vecumā, rotaļu procesā iepazīstot savu individualitāti un izmēģinot lomas, kādas spēlēs nākotnē. Caur aktīvām rotaļām bērns trenē savu ķermeni, attīsta dažādas iemaņas un pauž savas emocijas, tāpēc darba autore bērniem izveidoja leļļu stūri, kurā bija pieejams gan apģērbs, gan gultas, gan krēsli un citas mēbeles, kā arī trauki. Pedagogs bērniem skaita pašsacerētu pantiņu, lai bērni atcerētos par kārtības ievērošanu arī leļļu stūrī:

Mantas plauktos kārtojas,

Savās vietās sastājas.

Lelle ratos, bantes matos,

Somas, krelles, auto štelles.

Vēl klucīši lec kastītēs,

Drīz darbus padarīšu es!

Tika novērots, ka bērniem labāk padodas leļļu drēbju noģērbšana nekā saģērbšana, tāpēc pedagogs rūpīgi izvēlējās leļļu apģērbus, kas būtu pēc iespējas vieglāk uzvelkami un novelkami. Darba autore nekritizēja bērnus, ja viņi nespēja veikt uzdoto. Tā vietā pedagogs bērnus bieži uzslavēja par viņu veikumu. Bērna galvenais darbības veids pirmsskolā ir rotaļa, tāpēc leļļu stūrīša izveide palīdzēja bērniem attīstīt ne tikai ģērbšanās prasmes, bet arī ēšanas un mazģēšanās prasmes.

Lai bērniem pilnveidotos un veiktos ģērbšanās iemaņas, nepieciešams veidot nepiespiestu vidi, kur bērni var darboties. Tika novērots, ka bērniem ļoti patīk atrasties un darboties uz paklāja – nepiespiesti rotaļāties ar lellēm, tām uzvilkt un novilkt apģērbu. Arī pirms

bērnu gulētiešanas, guļamistabā bērni labāk izvēlējas sēdēt uz paklāja un noģērbties, nekā sēžot uz krēsla.

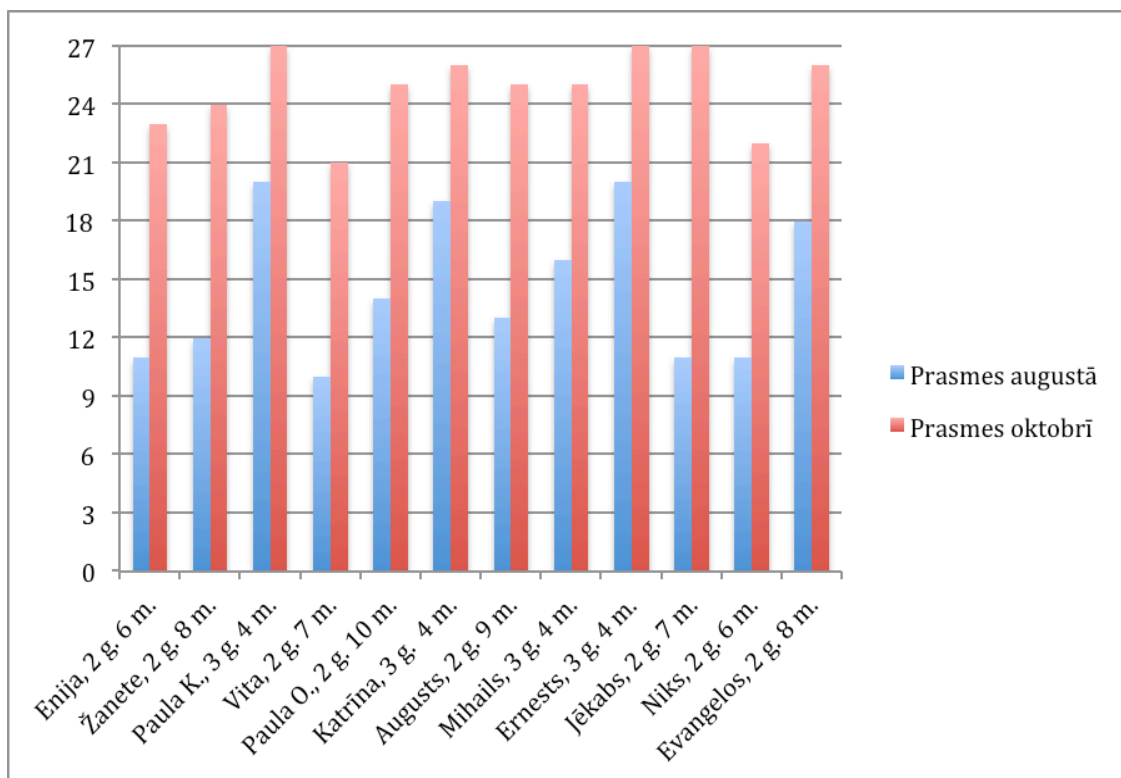
2.4. Rezultātu apstrāde un analīze

Lai varētu izanalizēt bērnu pašapkalpošanās prasmes, ko viņi šajā laika posmā ir iemācījušies un apguvuši, apmeklējot bērnudārzu, pašapkalpošanās prasmju novērojumi ilga trīs mēnešus. To laikā bērni apguva pašapkalpošanās prasmes, tās ir: ēšanas, mazgāšanās un ģērbšanās prasmes. 31. oktobrī tika atkārtoti analizētas bērnu pašapkalpošanās prasmes pēc kritēriju rādītājiem (skatīt 3. tabulu).

3.tabula. Ēšanas, mazgāšanās un ģērbšanās prasmju analīze

Bērna vārds un vecums	Ēšana			Mazgāšanās			Ģērbšanās			Balles kopā
	Patstāvīgi ēd	Uzvedība ēdienreizes laikā	Pareiza galda piederumu lietošana	Mazgāšanās secības ievērošana	Prot lietot ziepes	Roku slaucīšana savā dvielī	Ģērbšanās secības ievērošana	Prot uzvilkt apavus	Patstāvīgi noģērbjas un ar skolotājas palīdzību prot saģērbties	
Enija, 2 g. 6 m.	3	3	3	2	3	3	2	2	2	23
Žanete, 2 g. 8 m.	3	2	3	3	3	3	2	2	3	24
Paula K., 3 g. 4 m.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	27
Vīta, 2 g. 7 m.	3	2	3	2	2	3	2	2	2	21
Paula O., 2 g. 10 m.	3	3	3	2	3	3	2	3	3	25
Katrīna, 3 g. 4 m.	3	3	3	3	3	3	3	2	3	26
Augusts, 2 g. 9 m.	3	3	3	3	3	3	2	3	2	25
Mihails, 3 g. 4 m.	3	2	3	3	3	3	2	3	3	25
Ernests, 3 g. 4 m.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	27
Jēkabs, 2 g. 7 m.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	27
Niks, 2 g. 6 m.	3	2	3	2	3	3	2	2	2	22
Evangelos, 2 g. 8 m.	3	2	3	3	3	3	3	3	3	26

3. tabulas kritēriju rādītāji tika salīdzināti ar 2. tabulas kritēriju rādītājiem. Šis būs labs piemērs pedagogam, lai būtu pārredzamāk, kādas prasmes un iemaņas bērniem vēl ir jānostiprina vai arī jāiemāca (sk. 1. diagrammu).

1. diagramma. Pašapkalpošanās prasmju salīdzinājums

Katra bērna novērojumus un raksturojumu plašāk var aplūkot (skatīt 4. tabulu).

4. tabula. Bērna raksturojuma novērojumi

Nr.	Vārds	Vecums	Novērojumi
1.	Enija	2 g. 6 m.	Enija uzsāka dārziņa gaitas augusta vidū. Jūtās ērti un nebaidījās, taču nebija īpaši runīga un patstāvīga. Patika rotaļāties vienatnē, ar mantām dalījās. Nebija problēmu atvadīties no vecākiem. Tualeti apmeklēja patstāvīgi jau uzsākot nākt dārziņā. Ģērbšanās Enijai sagādāja grūtības, jo līdz dārziņa uzsākšanai, mājās Eniju ģērba vecāki. Arī apavu vilkšana Enijai sagādāja grūtības. Sākumā Enija centās ēst patstāvīgi, bet neprata pareizi turēt galda piederumus. Ēšanas laikā viņa izmantoja rokas. Problēmas bija arī ar uzvedību pie galda – runāšana un citu bērnu traucēšana. Trīs mēnešu laikā Enija iemācījās galda kultūru – patstāvīgi ēst un lietot

			pareizi galda piederumus. Ar laiku centās pati noģērbties un saģērbties, novilkot un uzvilkt apavus un iekšas sandales. Ar interesi klausījās pedagoga ieteikumus, aizrādījumus, piedalījās aktivitātēs.
2.	Žanete	2 g. 8 m.	Uzsākot dārziņa gaitas, meitene ilgi nespēja atvadīties no sava tēta un bija nervoza. Laika gaitā meitene pierada un ļoti labi jutās dārziņā. Meitene ir draudzīga un ļoti aktīvi piedalās dejošanā un mūzikas nodarbībās. Jau no paša sākuma, Žanete ļoti ātri mācījās – jau dažu dienu laikā tika apgūta patstāvīga ēšana, pareiza galda piederumu lietošana un uzvedība pie galda manāmi uzlabojās. Arī laika gaitā meitene ar prieku sāka patstāvīgi ģērbties un vilkt apavus. Trīs mēnešu laikā Žanete ir iemācījusies lietot podiņu, un arī atteicās no pudelītes. Meitene ļoti kārtīgi attiecas pret roku mazgāšanu – tiek ievērota mazgāšanās secība, lietotas ziepes un apzinīgi lietots savs dvieļītis.
3.	Paula K.	3 g. 4 m.	Jau atnākot uz dārziņu, meitene centās būt patstāvīga. Arī patstāvīgi apmeklēja tualeti. Ar interesi piedalījās rotaļnodarbībās un mūzikas nodarbībās. Paulai ir ļoti laba balss un ritma izjūta. Meitenei svarīgi bija izpelnīties līdera lomu. Bieži par spēļu draugiem izvēlējās jaunākos grupas bērnus, iztēlojoties, ka tie ir zīdaiņi. Ja kaut kas nenotiek pēc Paulas prāta, meitene dziļi pārdzīvo. Jau uzsākot dārziņa gaitas, Paula daļēji veicas gandrīz visas pašapkalpošanās prasmes. Jau pēc trīs mēnešiem Paula patstāvīgi veica visas darbības.
4.	Vita	2 g. 7 m.	Novērojot Vitu, sākumā tika konstatēts, ka meitenes pašapkalpošanās prasmju līmenis ir zems un meitene neveic darbības. Uzsākot dārziņa gaitas, Vita rotaļājās kopā tikai ar savu dvīņubrāli Niku, jo bija ļoti kautrīga un noslēgta pret citiem bērniem. Gulētiešanas laikā vilka pamperus un lietoja māneklīti, taču laika gaitā iemācījās atteikties no māneklīša lietošanas. Apmeklēja podiņu tikai pēc atgādinājuma, bet

			laika gaitā sāka par to atcerēties pati. Pēc trīs mēnešu bērnudārza apmeklējuma, Vitas pašapkalpošanās līmenis uzlabojās līdz vidējam prasmju līmenim, kad bērns daļēji veic darbības un pieņem pieaugušo palīdzību. Vislabāk uzlabojās patstāvīga ēšana un galda piederumu lietošana.
5.	Paula O.	2 g. 10 m.	Uzsākot dārziņa gaitas, Paula bija ļoti kautrīga un nerunīga. Neatbildēja uz pedagoga uzdotajiem jautājumiem. Nāk no ģimenes, kurā lieto divas valodas – latviešu un krievu. Draudzējās ar pašiem jaunākajiem grupas bērniem un sarunājās nesakarīgi. Tualeti patstāvīgi neprata apmeklēt, to darīja tikai pēc atgādinājuma. Pēc ēdienreizēm bija nepieciešamība mainīt drēbes, jo netika pareizi lietoti galda piederumi un uzvedība pie galda bija neatbilstoša situācijai. Bija grūtības arī ar mazgāšanās secības ievērošanu un ziepju lietošanu, taču laika gaitā Paula kļuva atvērtāka un ļoti centīgi pievērsās norādījumu izpildīšanai. Pēc trīs mēnešiem dārziņā Paula prata patstāvīgi paēst, nomazgāties un saģērbties.
6.	Katrīna	3 g. 4 m.	Dārziņu sāka apmeklēt ar prieku un interesi notiekošajā. Mierīgi atvadījās no vecākiem un ļoti ērti jutās grupā. Pārsvarā spēlējās ar kādu kopā, izspēlējot lomu rotaļas. Pašapkalpošanās prasmes sākumā bija vidējā prasmju līmenī, kad darbības tika veiktas daļēji. Grūtības sagādāja ziepju lietošana. Pēc trīs mēnešiem tika novērots, ka visi pašapkalpošanās prasmju kritēriji tiek veikti augstā prasmju līmenī, izņemot patstāvīga apavu vilkšana.
7.	Augusts	2 g. 9 m.	Nezināmu ģimenes iemeslu dēļ, dārziņu bieži kavēja, tāpēc Augustam bija grūtības iejusties grupā, kurā visi bērni jau ir ieradusies. Šī iemesla dēļ zēns bija nervozs un brokastu ēdienreize sagādāja vislielākās grūtības. Uzvedība pie galda nebija atbilstoša, kā arī galda piederumi netika izmantoti pareizi. Dažreiz tie pat tika mesti. Dusmu izvirdumi laika gaitā mazinājās, jo pēc pedagoga ierosinājuma, Augustu

			atveda uz dārziņu laicīgi. Vislabāk padevās mazgāšanās prasmes, jo zēnam ļoti patika ūdens. Zēns nekad nebija ģērbies patstāvīgi, mājās to darīja tikai vecāki. Kādu laiku zēns pilnībā atteicās no pedagoga uzmundrinājuma pašam uzvilkt apavus vai sandales. Trīs mēnešus pavadot bērnudārzā, Augusts patstāvīgi sāka ēst, lietot galda piederumus pareizi un labi uzvedās pie galda. Kā arī uzlabojās ģērbšanās prasmes, zēns ar pedagoga palīdzību prata saģērbties.
8.	Mihails	3 g. 4 m.	Dārziņu sāka apmeklēt ar prieku, viegli atvadījās no ģimenes. Ģimenē lieto divas valodas – latviešu un krievu. Patstāvīgi apmeklēja tualeti. Ļoti aktīvi iesaistījās lomu rotaļās un sporta nodarbībās. Pacietības trūka smalkākos darbos, kā, piemēram, puzzles likšana vai krāsošana. Mihails patstāvīgi ēda, patstāvīgi mazgājās un ģērbās, taču visās šajās prasmēs pietrūka secības ievērošana. Var secināt, ka zēnam pietrūka pacietības uzdevumus izpildīt pilnīgi. Laika gaitā zēns pakāpeniski iemācījās patstāvīgi mazgāties, ievērojot mazgāšanās secību. Pēc trīs mēnešiem Mihails joprojām neievēro ģērbšanās secību, jo nevar sagaidīt iešanu ārā. Arī uzvedība pie galda joprojām ir vidējā prasmju līmenī.
9.	Ernests	3 g. 4 m.	Dārziņu sāka apmeklēt ar prieku, viegli atvadījās no ģimenes. Patstāvīgi apmeklēja tualeti. Bija draudzīgs ar citiem bērniem. Ļoti muzikāls, ar labu ritma izjūtu. Ļoti līdzjūtīgs, ja kādam gadās nokrist vai sasisties. Liela vēlme būt visur pirmajam, bet, ja tas neizdodas, ļoti pārdzīvo. Nepatika, ja drēbes kļuva slapjas vai netīras. Ar milzīgu interesi iesaistījās nodarbībās un bija zinātkārs. Uzsākot dārziņa gaitas, Ernests patstāvīgi ēda, taču dažreiz piekliboja uzvedība pie galda. Zēns arī mācēja patstāvīgi mazgāties, un ar lielu prieku izmantoja ziepes, vienmēr pieminot, ka tās ir smaržīgas un smaržo pēc zemenēm. Pievērsa uzmanību sīkumiem. Pēc trīs mēnešiem bērnudārzā Ernesta

			pašapkalpošanās prasmes bija augstā prasmju līmenī.
10.	Jēkabs	2 g. 7 m.	Jēkabam bija lielas grūtības atvadīties no saviem vecākiem, kuri bija ļoti emocionāli noskaņoti, tāpēc arī zēns ilgi jutās līdzīgi. Patstāvīgi apmeklēja tualeti. Gulētiešanas laikā obligāti līdzī nēma mantiņu un sedziņu. Ja kāds no grupiņas bērniem raudāja, Jēkabs automātiski arī sāka raudāt. Lielā emocionalitāte saglabājās ilgi, taču laika gaitā mazinājās. Ar interesi piedalījās nodarbībās, īpaši mūzikas. Laba ritma izjūta. Izdzirdot mūziku, vienmēr piesit ar kāju ritmu vai klana galvu. Gandrīz visus pašapkalpošanās prasmju kritērijus zēns veica daļēji, pieņemot pedagoga palīdzību. Vislielākās grūtības sagādāja mazgāšanās. Pēc trīs mēnešiem Jēkabam visas pašapkalpošanās prasmes bija augstā līmenī.
11.	Niks	2 g. 6 m.	Uzsākot dārziņa gaitas, Niks ātri atvadījās no vecākiem. Patstāvīgi apmeklēja podiņu, taču uz gulētiešanu velk pamperus. Dažreiz izmantoja māneklīti. Ļoti centīgs un līdzjūtīgs, īpaši pret savu māsu Vitu. Ja māsa raud, zēns uzreiz to īpaši aizstāv. Patstāvīgi prata noģērbties, taču, lai saģērbtos, gaidīja pieaugušā palīdzību. Grūtības sagādāja patstāvīgi nomazgāties. Daļēji prata patstāvīgi ēst un lietot pareizi galda piederumus. Pēc trīs mēnešiem Niks jau mācēja patstāvīgi ēst, tikai mazliet vēl piekliboja uzvedība pie galda. Kā arī patstāvīgi mācēja mazgāties, dažreiz piemirstot par pareizu mazgāšanās secību. Daļēji prata uzvilkt apavus, tos bieži jaucot vietām.
12.	Evangelos	2 g. 8 m.	Evangelosam grūtības sagādāja atvadas no vecākiem. Ģimenē lieto vienu valodu – grieķu. Dārziņā zēns sākumā nerunāja, tikai klausījās. Valodas barjera traucēja zēnam ar pilnu atdevi darboties nodarbībās. Tā kā zēns bija ļoti aktīvs un dzīvespriecīgs, viņam ar bērniem izdevās veidot izcilu kontaktu spēlējoties kopā, bet nerunājot. Ar laiku zēns prata atbildēt ar “jā” un “nē”, kā arī pēc trīs mēnešiem jau izteica savas vēlmes ar īsiem teikumiem, piemēram, “gribu zīmēt”,

			<p>“gribu mūziku”, “gribu mammu”. Evangelos ir ļoti kārtīgs, pat pedantisks. Jau uzsākot dārziņa gaitas, zēns patstāvīgi ēda un pareizi lietoja galda piederumus, taču uzvedība pie galda bija ļoti neatbilstoša. Ļoti lielu uzmanību viņš pievērsa roku mazgāšanai. Pirkstu starpas tika slaucītas tik ilgi, kamēr nepalika neviena slapja vietiņa. Jau pēc trīs mēnešiem zēns perfekti ievēroja ģērbšanās un mazgāšanās secību. Arī krāsojamo lapu izpilde viņam ļoti gāja pie sirds. Darbi bija ļoti koši un kārtīgi izkrāsoti.</p>
--	--	--	--

Novērojot bērnus, kuri apmeklē bērnudārzu, var secināt, ka tie šajā laika posmā ir apguvuši vairākas pašapkalpošanās prasmes. Sākumā bērniem visvairāk sagādāja grūtības ģērbšanās secības ievērošana un ziepju lietošana roku mazgāšanas laikā. Katru dienu darbojoties, uzslavējot un atgādinot, pašapkalpošanās prasmes trīs mēnešu laikā ļoti uzlabojās. Jau oktobra beigās visi grupas bērni patstāvīgi ēda, pareizi lietoja galda piederumus un patstāvīgi slaucīja rokas savā dvielītī. Var secināt, ka pirmsskolas izglītības iestādē bērni pilnveidojas un izglītojas ātrākā laika posmā. Bērnudārzs ir svarīgs laika posms katram bērnam, jo bērni kļūst komunikabli un iemācās būt draudzīgi, izpalīdzot viens otram. Bērnudārzs ir neatņemama bērna dzīves sastāvdaļa, jo tieši tur viņš iepazīstas ar sabiedrību, iemācās lasīt un rakstīt, veidot savstarpējās attiecības ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Tieši tur dzimst pirmās atmiņas par bērnību.

Secinājumi

1. Darba autore, pētot psihologu un pedagogu psiholoģisko raksturojumu, secina, ka pašapkalpošanās prasmes: ēšana, mazgāšanās, ģērbšanās ir nozīmīgas prasmes, kas nepieciešamas bērniem, lai pilnveidotu savas iemaņas turpmākajā dzīvē. Šīs prasmes tiek apgūtas ilgstošā laika periodā.
2. Pieaugušais strādā, lai pilnveidotu vidi, bet bērns, lai pilnveidotu sevi, izmantojot vidi kā līdzekli.
3. Ja pirmskolas izglītības iestādes pedagogs un vecāki spēs sadarboties, tad pašapkalpošanās prasmes bērniem tiks ātrāk apgūtas.
4. Novērojot bērnus, darba autore secina to, ka, lai pašapkalpošanās prasmes tiktu apgūtas, nepieciešams katru dienu atgādināt, demonstrēt un vingrināt, lai bērniem tās tiktu iemācītas veikt automātiski.
5. Darba autore secina to, ka noteikts dienas rīts un pašapkalpošanās prasmju regulāra atkārtošana, liek bērniem ātrāk kļūt patstāvīgiem.
6. Bērnudārzs ir neatņemama bērna dzīves sastāvdaļa, jo tieši tur viņš iepazīstas ar sabiedrību, iemācās pašapkalpoties, lasīt, rakstīt, veidot savstarpējās attiecības ar vienaudžiem un pieaugušajiem.
7. Bērns jāuzslavē katru dienu, jo pozitīvas piezīmes ir iedarbīgākas par pārmetumiem, lai veicinātu pareizu bērna attīstību.

Literatūras un avotu saraksts

1. Avarņesova, V. (1986) *Audzināšana un mācīšana dažāda vecuma bērnu grupā*. Rīga: Zvaigzne, 167 lpp.
2. Batņa, V. (2007) *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: RaKa, 164 lpp.
3. Bure, R. (1980) *Pirmsskolas vecuma bērnu audzināšana darbā*. Rīga: Zvaigzne, 185 lpp.
4. Dzintere, D., Stangaine I. (2007) *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: RaKa, 304 lpp.
5. Džeja, R.(2010) *Lai bērni būtu laimīgi*. Rīga: Zvaigzne ABC, 143 lpp.
6. Hansena, K.A., Kaufmane, R.K., Saifers, S. (2002) *Bērncentrētu grupu veidošana*. Rīga: Izglītības iniciatīvu centrs, 184 lpp.
7. Kaplāne, L. (1979) *Paradumu sēsi, raksturu pļausi*. Rīga: Zvaigzne, 110 lpp.
8. Kovaļčuka, J. (1984) *Individuāla pieeja bērna audzināšanā*. Rīga: Zvaigzne, 123 lpp.
9. Maunza, M. E. (2012) *Kā atmodināt un kopt bērna iekšējo dzīvi*. Rīga: Sol Vita, 207 lpp.
10. Milleri – Hohāgeni, I. J. (2011) *Vai Montesori skola ir manam bērnam vispiemērotākā!* Rīga: Jumava, 118 lpp.
11. Ņečajeva, V., Markova, T.(1982) *Tikumiskā audzināšana bērnudārzā*. Rīga: Zvaigzne, 249 lpp.
12. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*.(2000). Sast. Autoru kol. V. Skujiņas vadībā. Rīga: Zvaigzne ABC, 248 lpp.
13. Pitamika, M. (2009) *Spēles bērniem*. Rīga: Valters un Rapa, 159 lpp.
14. Prudņikova, I. (2004) *Montesori pedagoģija ikdienā*. Rīga: RaKa, 180 lpp.
15. Skiba, B., Deitsa, S. Dž. (2001) *Mācīšanās nodarbības zīdaiņiem un maziem bērniem*. Rīga: Izglītības iniciatīvu centrs, 328 lpp.
16. Studente, A. (1988) *Ģimenē aug bērns*. Rīga: Zvaigzne, 113 lpp.
17. Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 158 lpp.
18. Žukovs, L. (1997) *Ievads pedagoģijā*. Rīga: RaKa, 234 lpp.
19. Кузнецова М. П. (2005) *Коррекционно-развивающие программы Череповецкого центра психолого-медико-социального сопровождения*. Вологда : ИЦ ВИРО, - 251 с.
20. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija // Vecumposmu attīstības īpatnības bērniem, 11.06.2008. Skatīts: 14.08.2017.
http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_berniem/?doc=818
21. Valsts izglītības satura centrs // Metodiskie ieteikumi, 12.05.2013. Skatīts: 14.08.2017.
http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf

PIELIKUMI

Kurš putniņš agri ceļas,
Tas knābīti noslaucij;
Kurš putniņš agri ceļas,
Agri ēda brokastīņ (Latviešu tautasdziesma)

Pirms pie galda sēsties-
Rokas jāmazgā!
Saziepē tās kārtīgi,
Saberzē tās rūpīgi;
Pirksti danco plaukstiņās-
Ai, cik tīras drīz būs tās!
Saliec abas plaukstas kopā,
Pirkstiņus liec katrā robā,
Beidzot rokas noskalo;
Mikrobus un kaites
Aizden prom!

Kaķēns mazgā muti- mjau!
Laikam ciemos pošas jau.
Izķemmē viņš ūsiņas,
Pieklauž savas spalviņas. (B. Brice.)

Pasaka par nagu melnumiem. Imants Ziedonis

Skopulis sēdēja aiz naga un vāca nagu melnumus. Cik es makšķerējot meklēju sliekas, tik Skopulis pievāca zemi. Cik es zemenes rušināju, tik viņš pievāca zemi. Tā, galu galā, bija zemeņu zeme un burkānu zeme, bet viņš pievāca sev. Mēs sastrīdējāmies. Es paņēmu vīlīti un iztīrīju nagapakšas. Skopulis kļiedza par lielu netaisnību. Es ar naga vīlīti esot saspiedis viņa suni, sūdzēšot mani tiesā. Kas nu šim par suni — bacilis! Visparastākais nekrietnākais bacilis! Tādu ja ierij, mēri var dabūt, tīfu un caureju uz visu mūžu.

Pēc kāda laika skatos — Skopulis atkal sēž zem naga un vāc naga melnumus. Savācis trīs akmeņogļu putekļus, divas zāģu skaidiņas, no sviestmaizes mazu sviesta drupatiņu un visu to salipinājis kopā — te viņam būšot kalnadārzs. Savācis trīs miltiņus no maizes garozas, vienu papīrlīmes gabaliņu un kaut kādu netīrumu no lifta pogas — taisīšot lecektis, stādīšot agros salātus. Es paņēmu vīlīti, iztīrīju nagus. Skopulis kļiedz: es šim dārgakmeni nozadzis! Kādu dārgakmeni — cukurgrauda drumstaliņu. Man jau bija tikai viens Skopulis — pats spītīgākais un izturīgākais.

Bet Jurītis ar šiem necīnījās, un viņam dzīvoja un rauša melnumus zem nagiem desmit skopuļi — pa vienam zem katra naga un vasarā vēl desmit — zem kāju nagiem arī. Skopuļi Juri tagad galīgi pievārējuši. Pierunājuši, lai viņš, kad mazgājas, notin pirkstu galus ar marli, lai naga melnumus neaizskalo.

Vispār katru mazgāšanos skopuļi smagi pārdzīvo. Viņi mazgāšanos sauc par Lielo Katastrofu. Kad man ir laiks, es pirms mazgāšanās pavēroju, ko dara Skopulis. Skopulis nostiprina melnumus un ar visādiem piķiem un sveķiem līmē mājas jumtu pie nagapakšas, lai tā tur pakaras un to mazgāšanās plūdus neaiznes. Pēc katriem plūdiem viņš pievāc atkal neatlaidīgi visu, ko var dabūt. Pie Jura šie dzīvo bagāti, ceļ pat siltumnīcas, krāj naudu krājkasē. Utubungas Skopulis pat pirkšot vieglo mašīnu un tad braukšot apkārt pa pasauli, mušu mēslus vākdams. Bet Zeltņesēja Skopulis krājot putekļus, kas no gredzeniem noberžoties. Reizēm viņš pat redzēts ar mazu nazīti kasām no gredzena nost zelta skaidiņas. Bet Juris neliekas ne zinis. Nu jau viņam Skopulis esot ievācies arī vienā ausī. Stādīšot tulpes! Tāpēc es domāju — cik es runāju no šīs puses, Juris slikti dzird. Drīz Skopulis uzcels ausij sētu priekšā un Juris nekā vairs nedzirdēs.

Putras vārīšana

D. Robule

$\text{♩} = 80$

Vā - ru, vā-ru put-ri-ņu, iz-vā - rī - šu gar - šī - gu, gai-da mans
**(Putras vārīšana plaukstiņā)*

6
 vē-de-riņš- kur tad ir tas gar-du-miņš? Put-ra vā-rās buļ, buļ, buļ,
**(Rāda vēderiņu) *(Parausta plecus)*

11
 ka-ro-tī-te kuļ, kuļ, kuļ, buļ, buļ, buļ, kuļ, kuļ, kuļ, buļ, buļ, kuļ, kuļ,
 kuļ! **(Plaukstas)*

16
 Kad būs put - ra ga - ta - va, stā - viet vi-si rin - di - ņā!
**(Plaukstas riekšaviņā) *(Rokas paceltas izplestiem pirkstiem)*

21
 Do - šu tam, tam, tam, tam, tam, a - rī pa-šam ņam, ņam,
**(Ritmiski savēlk pirkstus dūrēs) *(Plaukstas pie vēdera)*

“Abas savas rociņas,
Katra savā aliņā.
Izvelkam mēs galvu cauri,
Džemperītis mugurā.

Kājiņām ir arī jābūt,
Katrai savā stariņā.
Un, ja pēdas nosalušas-
Liekam katru zābakā.

Podziņa pie podziņas,
Ašas manas rociņas.
Jaku pogāt: tīrais nieks,
Un vēl mammai par to prieks!

Cepuri es galvā lieku,
Lai ar prieku laukā skrietu.
Pierītei būs silti, silti,
Kad no gaisa kritīs milti.

Katram pirkstam sava māja-
Citam liela citam stāva.
Bet lai pirksti draudzētos,
Jāsāliek tie namiņos.

Lai pār sliekšni laukā tieku,
Es ap kaklu šalli lieku.
Un kad esmu ārā jau,
Pašam auksti vairāk nav.”